

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ

YIL : I

SAYI : 4 CİLT : I

KASIM - ARALIK 1964

EDEBİYAT

SANAT

FOLKLOR

TARİH

COĞRAFYA

AKTUALİTE

Fiyat : 2 Lira

Başnur Matbaası - Ankara

1 9 6 5

KAFKASYA

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
KÜLTÜREL DERGİ

YIL : I SAYI : 4 CİLT : I. KASIM - ARALIK 1964

İÇİNDEKİLER

İnsan Hakları Beyannamesi Hakkında	KAFKASYA
Kafkasya ve Kafkasyalılar Hakkında	İsmet KALÇAY
Çerkes Adelileri	SETENAY
İmam Hamzat	BA' TA
O Benim Dağlarımda (Şiir)	Zübeyde ŞHAPLI
Kuzey Kafkasyanın Politik Durumu	Tamar GÜSAR
Uzmi Hayri Hacı	Dr. Yasfi GÜSAR
Ata Sözleri Hakkında	K. A.
Muhtasar Eski Adige Tarihi	Dr. Yasfi GÜSAR
Kosta Hezagkati	İzzet AYDEMİR
İsrailde Kuzey Kafkasyalılar	Mahmut KUŞU
Allaverdy Kafkas Derneği Hakkında	K. A.
Prens Simon Sidamon Eristov	K. A.
Nidai Vatan (Şiir)	Ş. BERKEKUTKO GAZI
Hatuk ve Cimler (Hikâye)	Kadir I. NATHO
İhtiyar ve Gelini (Hikâye)	Mahir ÇAĞATAY
Aktüalite	★ ★

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü

İZZET AYDEMİR

Teknik İşler :

BAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi :

Bahçelievler, Emek Mahallesi,

75. ci Sokak No.: 61, D: 5

Ankara

Her gözet yazışma ve abone adresi:
Yenimahalle Muhaç Sok. No.: 9

Ankara

★

Dizildiği ve basıldığı yer :

BAŞNUR MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ :

12 TL.

Yıllık Abonesi : 24 TL.

★

Yabancı Memlekeler : 24 TL.

Gönderilen yazılar ve resimler
başlısın veya basılmamasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılar-
da gerekli düzeltilmeleri yapmaya
yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılardan
doğacak her türlü sorumluluk
gevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilmek şartıyla başka yerde
yayınlanabilir.

İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİNİN
İLANININ 16 CI YILI DOLAYISIYLA

«İnsan hakları Evrensel Beyanname-
si» adı verilen ve insanlığın ortak malı
ve bir gözet ANAYASA, sı olarak bilinen
beyannamenin birleşmiş milletler tara-
fından kabul ve ilan edildiğinin on altıncı
yılı dönümü 10 Aralık 1964 tarihinde bil-
tün hür dünyada kutlanmıştır.

İlk defa 10 Aralık 1948 tarihinde, o
zaman altmış devletin üye bulunduğu
birleşmiş milletler genel kurulunda gö-
rüşülen ve hiçbir devletin aleyhte oy
kullanmadan kabul ettiği bu beyanname
30 maddede ve bir önsözden ibarettir. Oy-
lamaya katılan devletler arasında yalnız
sekiz devlet beyannamenin kabulü sıra-
sında çekimser kalmışlardır. Bu devlet-
ler de tahmin edileceği üzere komünist
bloka bağlı Rusya, Ukrayna, Polonya,
Belorusya, Çekoslovakya, Yugoslavya ile
memleketlerinde halâ ırk ayrımını politi-
kasi ile esaret rejimini devam ettiren
Suudi Arabistan'dır. Bu memleketlerin
beyannameyi kabul etmemelerinin gerçek
sebepleri de herkeşçe bilinmektedir. 6
Nisan 1949 tarihinde Türkiye tarafından
da kabul olunan beyannamenin bazı
maddeleri şunlardır: Madde 1 — İnsan-
lar hürriyet, haysiyet ve haklar bakımın-
dan eşittirler. M: 2 — Yaşamak, hürri-
yet ve ferdî güvenlik herkesin hakkıdır.
M: 3 — Hiç kimse kölelik ve kuluk al-
tında bulundurulamaz, bunun her şekli
yasaktır. M: 9 — Hiç kimse keyfi olarak
tutulamaz, alıkonulamaz veya süttile-
mez. M: 13 — 14 Herkes, herhangi bir
devletin arzusında serbestçe dönelişip,
yerleşmek hakkına sahiptir. M: 19 — 20:
Herkes neşriyat, toplama Dernek kur-
ma, Derneğe girme ve çıkma hürriyeti
hakkına sahiptir.

KAFKASYA

ÇERKES ADETLERİ

III

(Geçen sayıdan devam)

Çeviren : SETENAY

Dans ve müziği olduğu kadar hızlı ve soyguncuları da haber verebilmelidir.

Katkaşlar babalarından oğullarına itikâl eden ve aklarına ait olan birçok başarı hikâyelerini anlatmaya çok düşkündürler. Anlatıldığına göre bir prens kabilesindeki en iyi binicinin kim olduğu sorulduğunda, önce bir an düşündü, sonra binicilerin aklarının isimlerini vermekle yetindi. Bunu yapmaktla bitiren be- gaverlerin birer iyi savaşçı olduklarını, ancak akların eğitilmesi bakımından be- lirli bir standarda göre aralarında farklar bulunduğunu anlatmak istemişti. Ki- saca özel bir at diğer akların yapamadıkları birçok şeyleri yapabilmeye kabiliyetine sahip at'tır. Bu da ancak atın sahibinin iyi bir eğitmeni olmasına mümkündür.

SÜVARİLERİN KIZ KAÇIRMAYA HAZIRLIK EĞİTİMLERİ

Eğer kız kaçırılacak güvey veya onun herhangi bir arkadaşı yakalanırsa bu- tün istihzalara ve halkın hor görmesine, hattâ işkencesine maruz bırakılır. Bazan sokaklarda dolandırılarak hakaretlere uğrar. Bu sebeple onuruna düşkün kimseler her ne pahasına olursa olsun bu duruma düşmemeye azami gayret sarfederler. Kız kaçırılmaya teşebbüs eden güvey olsun, arkadaşları olsun kendilerini kovala- yanlara nadiren teslim olurlar. Elle geçmekte ise ölmeği tercih ederler.

Bazan bir binici korkunun dışında, kaçınılması imkânsız olan herhangi bir olay sebebiyle teslim olmak zorunluğunda kalırsa, takip edenlerden, kendisine bir ceza vermemelerini, bu takdirde onlara saygı göstereceğini ve dürüst bir denemeye tâbi tutulmasını rica eder. Eğer bu rica kabul olunmazsa şerefini korumaya ve nefesini kabule davet olunur. Fakat çoğunlukta bu rica kabul edilmez. Soruşturma ve araştırmalar yapılır ve eğer binici gerçekten ölmemesi elinde olmayan sebeplerle teslim olmuşsa serbest bırakılır. Aksi takdirde başka- larına örnek olacak şekilde fena muamele ve işkenceye maruz bırakılır.

Bu sebeple Kafkaslı gençler, genç yaşlarından itibaren kız kaçırma tekniğini öğrenirler. Bu eğitim bir oyun haline getirilmiştir. Bunun için köy dışında bir yerde toplanır ve iki gruba ayrılırlar. Grubun birisi bir bayrak veya deriyi alarak kaçar, öbür grup da deriyi onlardan almak için kovalar. Bu şekilde yapılan mü- cadele çok çetin olur. Bazı hallerde, bir gün kız kaçırılmayı kaderinde gören de- likanlı, gelini temsil eden bayrağı, kovalayanlara teslim etmemek pahasına atını, hattâ kendisini feda etmekte kaçınmaz.

ları ahenk dahilinde birleştirirdi. Onun için en mühimi KAFKASIN hür olması idi. Taparcasına şefkat gösterdiği oğlu Cemal'ini, zaten bunun için rehlin eme- mişini idi? Bu andan itibaren onun kalbi, çocuğu elinden alınmış bir babanın duy-duğu acı ile atacak ve onu kurtarmak için geçitli fırsatlar arayacaktır. Hadiseler yüzüne gülünmüş ve bu gayesi gerçekleş- miştir.

Cemal'inin hazin mecarası ve bu dramında oynadığı rol, KAFKAS tarihinin değişik akışı içinde gizlidir. Ne yazıkki babası da aynı şansızlığa uğramış, onun, devrinden çok daha ilerisini de ihtiva eden uzak menzilli görüşü, yüce dağlarla çevrili kendi dünyasının dışında, iyi ka-

bül görmemişti. Şüphesizki, SAMTİ, 19

cu asrın en büyük adamlarından biridir ve dahada büyüyecektir. O, insanlığın re- fan ve saadeti için, her milletin hür ol- ması gerektiğine inanmış ve bunu savun- muştur. Baba ve oğulun hayatı hakkında birşey söylemek lâzım ise : Birt mühte- sem gök gülmelerinin heyecanlı bir sahnesi, diğeri, nerede ise unutulacak acıklı bir melodî.»

(BİTTİ)

- (3) Katkaşyalı bir Prens
- (4) Tolstoy'un Kafkastaiki tabiat sa- deliği ile halkın temiz saadet anlayışını tasvir eden ilk eseri.
- (5) İhaneti ile tanınan bir paşa.

NIŞAN VE DÜĞÜN TÖRENLERİ

Kızın kaçırılmasından sonra nişan hazırlıklarına başlanır. Gelin tanımması birisinin muhafazasına bırakılır ve o andan itibaren de evin öz kızınımsı gibi mu- mele görür. Bu şahıs kızın babasına gidecek olan delegelerin başındadır. Yaşlı- lardan kurulmuş olan uzlaşma kuruluuna yardımcı olur. Bunu takiben ve dü- ğün başlamadan önce merasim iân edilir.

Gelin bilahare bu tanımış kimsenin de evinden alınarak kardeş kabul edi- lebileceği bir kıza beraber bırakılır. Güveyi de en güvendiği adamının veya kar- deşi yanında olan arkadaşının evinde kalır. (Gerek gelinin ve gerekse güveyinin evlerinde kaldıkları kimseler bütün düğün masrafları karşılamaya hazırdırlar.) Fakat hiç bir zaman onlara bu küllî yüklenmez. Geleneklere göre genç erkek ve kadınlar köylere dağılarak tandıkları gençleri düğüne davet ederler. Düğüne davet evin önünde çalgı çalmak suretiyle yapılır ki bu davete icabet o ev için bir zaruretler. Bunun dışında özel surette davet beklenemez, hiçbir surette dü- ğüne gelmemelik edilemez.

Davetliler gruplar halinde ve hediyeleriyle birlikte düğün yerine gelirler. Misafirleri eğlendirmek amacıyla da iddialı at yarışları düzenlenir. Yarışmalarda birinci gelenlere at, inek, koyun, halı, kılın v.s. hediyeler verilir de hediyeyle alanlar bunu kendilerine ayırmayıp, düğün sahibine veya ev sahibine verirler.

Düğün gecelerinde gençler arasında danslar, karakter, cesaret ve cömertlik- leri ölçmek amacıyla yarışma özelliği taşıyan oyunlar düzenlenir. Bir yarışmacı herhangi bir kıza dans etmek isterse bu arzusunu oyunun yönetici (Hat'yako) ne bildirir. Kız da dans edip etmemek hususunda arzusunun bir arkadaşıyla deil- kanlıya bildirir. Eğer dans etmeği istiyorsa tevaruz içerisinde ve hümmektâr bir tavırla ortaya doğru ilerler. Bu esnada bütün gençler el vurunurlar. 10-15 dakikalık bir oyundan sonra yine kız büyük bir hümmet ifadesi arzeder şekilde ve erkeğe arkasını dönmeyen oyun arkadaşını terkeder. Delikanlı kıza oyun yönetici (Hat- yako) vasıtasıyla kıymetli bir hediye verir. Yönetici de hediyesinin cinsini, verenin ismini ve kime verildiğini iân eder. Bunu takiben diğer gençlerde ilgilili oldukları kızlara birer hediye vermekten geri kalmazlar. Bu hediye dağılışı âdetâ bir yarışma halini alır ve delikanlılar en iyi hediye vermeye hususunda titiz dav- ranırlar.

(Devamı var)

İMAN HAMZAT

1789 — 1834

Yazan : BA—TA

(Geçen sayıdan devam)

Muridlerin yeni bir lidere ihtiyacı vardı: Onlara eski ruhlu verecek hiç kimse çıkmadı. Bu dağınık ve hırdaşaş şartlar altında HAMZAT'ın başka aday yoktu. O bir an bile düşünmeden, paye ve sorumluluğu kabul etti. İmamlık onun büyümesi, bir numaralı OTORİTE olması için iyi bir vasıta idi. İlk iş, Rus Ordusunun kağanı, çoğu Polonyalı Subay ve Erleri topladı, bir kolordu kurdu. İhtikam acısı ile tutuşan bu firatleri, dışmana karşı kullanacaktı. Bunlar Ruslar tarafından zorla askere alınıp, harpbe bozruk para gibi harcama gütahsız insanlardı. HAMZAT'ın şahsi muhafızları da bunlar arasından seçilmişti. Ama plan muvafık olmadı. Zira, modern eğitim görmüş olan bu birlikler, Dağlılar yanın da doğışmedi. Hız ve enerjileri Arızalı arazide harekâta elverişli değildi. Bas-kın ve hücum şeklinde akışın muhare-beleler, kısa bir zamanda erimelerine se-bep oldu. Gerilla harbinin ihtiyacı emir ve komuttan ziyade şahsi insiyatiftir; halbuki Lehiler, bu sîlahın yoksun, gü-dülmekteğe öksütmeyen insanlardı. Müsterek dışmanı yok etmek amacı ile, muridler safında yer almaları iyi ni-yetin eseri ise de, faydalı olmadıkları da bir gerçektir. KAFKASLILAR gibi, geç-miş asırların en korkuncu gerillacları arasında, varlıkları bile dikkatli çekme-mişti.

İmamlığın ilk sekiz ayında Hamzat yalnız asker toplanmak ve halkın semp-a-tisini kazanmak için çalıştı. Bu maksatla her tarafa mektup yazıyor, temsilçiler gönderiyordu. İslam ruhunun tekarru-can-lanması hususunda bütün gücünü sefer-ber ediyor, ligisizlikleri görülenlere kar-sı zor kullanıyordu. Bir defasında da

(ilk mağlubiyetinden dolayı) kendisini sopa cezasına mahkum etmişti.

Bu büyüleyici bir manzara idi; eski-den sürdürdüğü hayatı bitiren onun bu tu-tumu karşısında şaşırılmışlardı. Şu anda gençlik zevklerinden hepsini unuttmuş, muridizmin bir numaralı adamı olmuş-tu. Düşün ve eğlenceleri sınırlanmış, mü-zik ve oyunları yasak etmişti. Emirler büyük bir ciddiyetle kovuşturuluyor uy-mayanlar hakkında gereği yapıyordu. AVARİA'DA hayalın manası Teror ol-muştu.

Hamzat, vakti ile hakkında verilen kötü hükmi unutturmak için, gençliğin-den bahsedilmesine kızardı. Hakta bütün ve içki gibi basit alışkanlıkları bile ağır suç sayıyordu. Sanıyan, dini emirlerin tehsir ve tabbıkaltı hususunda kimsenin fikrini almazdı. İdare, islahat ve teşkilât problemlerini kendi anlayışına göre çö-zer, yakınlıklarını bu işlere karıştırmazdı. Kısacası muhtlak kudret sahibi olmuştu. İstediklerini yapmağa yetkili idi. Şimdi dü-şüncelerini daha şahsi neticelere yöne-tebilir. BAHU BIKE'yi devirmeye ait planını yürütmeye koyabildi. Bütün AVAR'ları itaat altına almak ve Rusları korkutmak için başka çare yoktu. Bu yolla, serbest bırakılmasını sağlayan ASLAN Bey'e, minnet borcunu da öde-miş olacaktı. ASLAN, kabilelerle Ruslar arasında, her ipte yürüten bir cambaz rolünü oynuyor; iki tarafı da idare et-meye çalışıyordu. Aynı zamanda, HAM-ZAT, üzerindeki tesirini artırarak, onu BAHU—BIKE'ye doğru itiyordu. Bu işi de kumazlıkla yürütüyor ve ona «Her yer-de halkın viedanı muridlerle beraberdir, ama, sırtını dışmana dayayan bu haln kadının Şer'inden korkuyorlar; onun or-tadan kaldırılması ile bütün AVAR'IA Murid vatanı olacaktır» diyordu. HAM-ZAT durumun enine boyuna muhakeme-sini yapmadan sefere hazırlanıyor, nehi-cenin muridler üzerinde bırakacağı tesiri düşünmüyordu. Henüz gelişmekte olan bu İman Ordusu için zafer şüpheli idi. Yenilge onların ve hür halkın canlanış

SİR

O BENİM DAĞLARIMDA...

(1864 — 1964)

Ağabeyim Şaplı . Bereketuko Şamili'm Ömer hatrasına.

Hürriyet keleğeli
Kafkasya diyarında...
Mihahitler can verdi
Moskof sehpalarında...
Onlar and içmişlerdi
Ölmeğe bu toprakta..
Dağlar ağlar inlerdi:
—«Yokmu hak o dünyada?»
Kalplerinde yer yoktu
Yurt sevgisinden başka:
Hürs ve servet hep boştu
Tek hürriyetten mâada.
Öf ve adelerine
Hepsi derin bağlıydı,
Harpte, meclislerinde,
Onlar sofı dağlıydı.
Yızlerinde yazılı
Kahramanların bahlı,
Ruhlarında kazılı
Ölmez o vatan aşkı.
Yığılter sifirilmişti
Sibiryaya yollarına...
Gaziler çürümüşti
Moskof zindanlarında.
Onlar yız yıl ceng etti
Vatan, iman yolunda
Şehitler hep kan verdi
Büyük—Gaye uğrunda.
Yokmu imdat incek

Dağlara, nur halinde?
Yokmu dost el verecek
Bu cihan âleminde?
Dedelerimin ruhu
Kalksın tabutlarında!
İşyan sabahı yokmu
O benim dağlarımda?
—«VARDIR İMDAT İNECEK
«DAĞLARA NUR HALİNDE..
«VARDIR DOST EL VERECEK
«BU CİHAN ÂLEMİNDE.
«YARIN O GÜN DOĞACAK
«O DAĞLAR SAHİLANACAK
«MİLLETİN KALKINACAK
«DÜŞMAN İANET OLACAK.
«O GÜNEŞ PARLAYACAK
«DAĞLARIN HÜR OLACAK
«GÖKTE DALGALANACAK
«KAFKASLI ŞANLI SANCAK!»
Aradan yız yıl geçti...
Hürriyet gülmüsed:
—«ZİNCİRİ KIR,» emretti,
«BÜYÜK GÜNVÜMÜZ GELDİ!»
Dedelerimin ruhu
Kalktı tabutlarında:
İşyan sabahı koptu
O benim dağlarımda...
Şaplı — Bereketuko Zübeyde

hızını azaltabiliirdi. Şükriyeler oluştuki,

Hamzat, planını uygulamaya fırsatı bula-madan, ŞAMİL GİMRİ'de Muridler ara-sında tekrar sahneye çıkmıştı. Herkes şaşırmış ve sevinmişti. Çünkü bu, öldü-sanılan birinin gelişti idi. İlk icraatını imanın zamansız ve birazda şahsi olan politikasını durdurmak suretile gösterdi.

BAHU—BIKE'yi ortadan kaldırmak sürüştile, son mukavemeti kırmak zammı gelişti. Bu harris kadın, Rus yardım-nun kesilmesi üzerine muridlere yakla-şmak zorunda kaldı. HAMZAT'a gönder-diği haberde, kutsal savaşa, kahlınakrı-zın, Muridizmi kabul edeceğine bildiriyor, Tarikat Öğretimi için ehliyeti mollalar istiyordu. Ona yollanacak Din adamları-na karşılık, üç oğlu rehın alınmıştı. Bir ara, Humzahlı elçilerle beraberlerindeki-lerin tavır ve hareketlerinden şüphelenen

HAMZAT, daha evvel davranarak Rehl-

neler dahil hepsini kılıçtan geçirtti. Aynı gün, ani bir hücumla şehri de ele geçi-terek Hanların hakimiyetine son verdi. Böylece, ihanet ateşi sönmüş, Muridle-rin temsil ettiği cephe kuvvet kazanmış-tı, hadise deşet yaratmıştı. Humzahlılar uyumuyordu; ilk hirsatla misillemde bulunacaklardı. Bihassa meşhur Hacı Murat ve arkadaşları, AVAR prenslerinin intikamını alacaklarına dair and içmiş-lerdi. O gün geldi. Bir öğle namazında, cemaat arasına karışan bu gurupları, Osman, yanına kadar sokularak sîlahını HAMZAT üzerine boşalttı. O şehit oldu. Katli ve diğerleri bildiğüdi. Geyikliği ve süratı sayesinde Hacı Murat yine kur-tulmuştu.

Unutamayacağımız Gnler

- 5 KASIM 1963 KUZZEY KAFKASYALI MİLLİ ŐAİRİMİZ KOSTA HEFTAGKATI DOĞDU
- 28 ARALIK 1952 AHMET MİTHAT MAĞUR (Gazeteci) VEFAT ETTİ.
- 31 ARALIK 1953 KAFKAS DERGİSİ SAHİBİ YAZAR İSMAIL ZİYYA BERSİS VEFAT ETTİ.
- 10 ARALIK 1948 30 MADDELIK İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİ BİRLEŞMİŞ MİLETLER TARAFINDAN İLAN OLUNDU.

KUZZEY KAFKASYANIN POLİTİK DURUMU

(Geçen sayıdan devam)

II

İngilizceden çeviren : Tamar GÜŐAR

Rus çarlığının yıkılması Kuzey Kafkasya halkı için bir tek Şey ifade ediyordu: Hürriyetlerine kavuŐma ve Rus askerleri tarafından zapt edilen topraklarını geri alma fırsatı. 11/Mayıs1918 de istikallerini ilan ettiler. Cumhuriyetleri Merkez kuvvetler ve mlletfikler tarafından tanındı. Hatla Sovyet otoriteleri tarafından da tanındı. Sovyet dıŐ Őeri Bakanı Çiçerin Kuzey Kafkas DıŐ Őleri Bakanını Barınatva bunu böylece bildirdi. Rusyada dahilii harp bütün Őiddetleyle devam ediyordu. Ve Çiçerin Şu sözlerle resmî konuşmasına devam etti : (Bütün dünya öñünde Sovyet sosyalist cumhuriyetinin yabancı bir bölgeyi zapt etmeğe ve orada Sovyet rejimini kurmağa hiçniyeti olmadığını açıklarız... Rusya, halkın kendii kendini idare etmesi fikrine bağlıdır. Eğer siz, Kafkasya müslmanları kendii cumhuriyet tarzından memnunsanız sulh içinde yaŐayınız ve ıberleyiniz).

Hakkikatte bu bir durdurma hareketi idi. Kızıl rejimin isteyerek yeni Kafkas cumhuriyetini ve üç transkafkasya cumhuriyetleri Ermenistan, Gucistan ve Azerbeycanı kabul etmeğe hiç niyetleri yoktu: Bu topraklar fazla zenginđi. 30/ mart/1920 de Kızıl ordu acı bir çarpısmadan sonra Kuzey Kafkasyanın başşehri Temrihan Őura (şimdi Buynaksk) i aldı. Üç hafta sonra Azerbeycanı işgal etti. Komünistlerin Kuzey Kafkasyadaki ve Azerbeycandaki demokratik kuvvetleri birden bire baskı altına almaları Kuzey Kafkasyayı on bir ay devam eden bir işyana teşvik etti.

Komünistler Kuzey Kafkasyayı tamamen ellerine aldıktan sonra bu halkın birliik mefhumunu desteklediklerini açıkladılar ve «Mlhtar Dağ Sovyet sosyalist cumhuriyeti» ismini birleŐik bir Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti yaratdılar. Fakat Sovyet merkeziyetçiliğinin şartları böyle tehlikeli bir birliğe uzun müddetle ml saade edemezdi. Çok geçmeden yeni «Cumhuriyet» sayısız idari organizasyonlarla parçalandı. Fakat bu Kuzey Kafkasyalıları daha da birleŐtirmekten başka bir işe yaramadı. Bundan başka, Kuzey Kafkasyada ki dillerde alınılmıŐ Arab alfabesi yerine Rus alfabesi konuldu, halkı tek Sovyet halkı ve «Rus dili ve Rus kltürü ile bağlanmıŐ tek Sovyet vatandı» yaratmağa çasıran «umumi parti yolu» meydana çıktı.

1936-37 de «Burıya milliyetçiliğine» karşı açılan kampanya Rus politbüro azası Şhkirvatov ile kçk bir gizli polis ordusunu Kuzey Kafkasyaya gönderdi. Yazıfileleri «Burıya milliyetçiliği merkezlerini ortadan kaldırmak» dı. 1200 den fazla insan «İngiltere ve Türkiye himayesinde bir Kuzey Kafkasya birleŐik cumhuriyeti kurmak için birleŐmek» le suçlandırılarak tevkif edildiler. Bu arada da ihnamlarını Kuzey Kafkas folklorundan, milli tarih ve milli kahramanlardan alan yaratıcı sanatkarlar arasında toplu olarak tevkifler yapıldı. Dine karşı kampanya da çoğun camii ve kiliselerin ktplere ve depolara çevrilmesini temin ile 25.000 din adamını sürgün etti.

Daha önce ziraatın zoraki kollektivizasyonu zamanında Ukrayna ve diğer ziraat bölgelerinin uğradığı felakete Kuzey Kafkasya da uğradı: Açlık ve ktlevi baskı, halkın Şöyle böyle % de 7 sini yok etti.

Sovyet propasandası ile gerçek arasında ki muazzam krfezi üçnc dünya savası sırasında olan hadiseler çok iyi göstermektedir. Hitlerin kuvvetleri 1942 ekiminde Kuzey Kafkasyaya yaklaşıırken Sovyet Cmur Başkanını Kalının Şöyle bir konuşma yaptı:

Kafkasya; kendilerine her taraftan tehlike gören insanların (ki sebepsiz değildir) psikoloji ve karakteri üzerinde Sovyet sisteminin geliŐtirici ve fydalı teŐirlerinin en aydınlatıcı örneğidir. Şimdi Kafkasyalılar kolektif sistemde kendii korunmalarını, maddi zenginliğin temellerini ve daha yüksek entellektüel hayatı gören Sosyal İnsanlar haline geliŐmiŐlerdir... Bütün Kafkasya, halkı için bir dağ köyü olmuştur. Bütün Sovyet toprakları, bir sınırdan öbürüne, onların sevgili yuvaları haline gelmiştir. Milli düşmanlık, yerini karşılıklı anlaşmaya ve iş birliğine bırakmıŐtur. Kafkasyada 25 sene Sovyet ikidarı altında olduğu zamanlarda olan her Şey bir müciize değilmidir? Evet, bir müciizedir. Bu Leninin bütün hayata boyunca çarpıŐtığı, bu Stalinin çarpıŐması olduğu ve şimdi çarpıŐtığı, bu ki partimizin dalma peşşinden koŐtuđu Őeydir.

Kalının: «Kuzey Kafkasya halkı düşünmana tren yollarını bozarak köprüleri uçurarak cephanelerini ve yakacak depolarını harap ederek büyük bir mukavemet göstermektedirler» diye sözlerine devam etti.

Hakkikat bunu tam aksi idi. Kuzey Kafkasya halkı müstemleke kazananlar olarak kendilerini senelerce asıp kesen Sovyet rejimine nefretten başka bir Şey duymuyorlardı. Onlar, Rus boyunduruğunu hiç bir zaman kabul etmemiŐlerdi ve onları bu boyunduruktan kurtaracak her kuvveti kabul etmezler. Hitlerin milliyetçilik politikası Stalininki kadar mahvedici idi. Fakat onlar bunu bilmiyorlardı; harb senelerinde Kuzey Kafkasyadaki anti-komünist işyanları Nazilere çok faydaya oldu.

Rus hükmeti; Kuzey Kafkasyalılardan bu hareketleri için sdece canavarca olmaıyı ana komünist milliyetçilik mefhumunun icabı olan «fena insanlar» arasında «fena elemanlar» fikrine tam uygun bulunan bir fiat biçtiğilerden bütün erk, kadın ve çocukları tevkif etti. (1939 sayımında 618,071) Öldürlmeyenler eşya katarlarına dolduruldular ve Şibiryaya gönderildiler. Bütün işmler için bu dört halk ortadan kalktı.

1957 de Krusçef, Stalinin lanetlenmesinin bir parçası olarak bu eski diktatör r canıyana hareketlerin tek delil taşıyıcısı olarak suçlandırmıŐtur ve bu dört Kuzey Kafkasya halkına eski durumunu iade etmiştir.

(Devamı var)

UZMI HAYRİ HACI

1855 — 1920

Dr. Yaşlı G Ü S A R

Uzmi Hacı, Yırmıncı yüz yılın Birinci Dünya Savaşında Kuzey Kafkasyanın en mühim ve dikkatı çeken insanlarından biridir. Hakkında çıkan yazılar bir kaç derece ve bir iki kitabına inhisar ediyor. Asıl adını Hayri olmasın rağmen Uzmi Hacıya diğer bazı lehçelerde ufak tefek ve boyunun kısa olmasından ötürü Uzun Hacı da denilmektedir.

Uzmi Hacı Hayri'nin tarihte yer aldığı 1917 Bolşevik Rus İhtilali ile başlayan Kuzey Kafkas tarihi, büyüklerinin kahramanlık, yurtseverlik ve sonsuz hizmetlerinden bahsederken Uzmi Hacı'nın unutulmaz hatıralarını minnet ve şükranla belirtmemesi muhakkaktır ki noksanlık olur.

Uzmi Hayri Hacı, Kuzey Kafkasın Doğu bölgesinde, Dağıstanın Gunib kazasının SALTİ köyünde 1852 yılında dünyaya gelmiş ve doğum tarihine göre de Büyük ŞAMİL'in Kafkas-Rus harplerine çocukluk çağında şahid olmuş ve savaşlardan duyduğu heyecan ve duyguyu ölmeye kadar unutmamış, o devri tekerrar yaşatmak ve anmak için bütün varlığını bu amaçla bağlamış, hayatını da yurdunun kurtuluş ve bağımsızlık savaşına vakfetmiştir. Büyük şamili'nin idare ve savaş hatıralarını daimâ içinde saklayan ve o güzel duygularını psikolojik tesir ve cazibesinden ayırmak istemiyen vatansever Uzmi Hacı, yüksek dini bir tahsil yapmış ve İman Şamili gibi Nakşi tarikatına intisap etmiştir.

Gençliğinde sık, sık Rus idaresine karşı gelmiş ve bu yüzden bir çok defalar tevkif edilmiş, sorguya çekilmiş, sürgüne gitmişti. Bilgisi, dürtü karakteri, tok sözlülüğü, merdliği ve vatanseverliğiyle yurdunun kurtuluşu uğrunda hayabır kazanmasına, ve kendisine her hususta güvenilir, sözü dinlenir bir şahsiyet olmasına âmil olmuştu. Nettekim Birin-

ci Dünya Savaşından az bir süre önce yurt ve millet aşkını sezen Ruslar onu Sibirya'ya sürmek isteyen Duma Meclisinin (Rus Millet Meclisi) Müslüman gurbu işe müdahale etmek, onu savunmak, korumak zorunda kalmış ve VOLGA boyunca yaşayan Tatarlar da yüksek para yatırımında bulunarak sürekliliğini Ural'da muhtasasında ve Hazret Deniz kıyısında ASTRAHAN da kalmıştı.

1916 yılı sonlarında Rus-Alman cephesi yıkılmış, Rus orduları Almanlara milyonlarca esir vermiş, hayatlarını kurtarmak için gerilere kaçan Rus ordusuna düşman istila ve zulmünden korkan Rus halkı da eklenmiş, memleket içinlerine göç başlamış, panik bütün Rusyayı heyecana sürüklemişti. Memleketine zâmi ve ihtizaz kalmamış, anarşi içinde galkanyordu. Sivil ve askeri idare alt, üst olduğundan Rusya'da yaşayan halkta başlarının çaresini düşünmeğe başlamıştı.

Bu devirlerde Kuzey Kafkasyada ve bilhassa Dağıstan bölgesinde başka, başka nufuzlar vardı. UKhruk (kaza)lar müstakıl idi. Rus idaresi Dağıstanın son mesinde bir tereddidi ve kayıtsızlık husule getirmişti (1), Mütefekkir, bilgün azdı. Mühnevver sınıfı ve Rus mekteplerinde okunmuş, Rus terbiyesi görmüş, Rus lasması subayları halk istemiyor ve sevmiyordu. Bunlar ise Rus çarlığının geri dönmemesini candan bekliyorlardı. Halk ise tamamlıya ülema (dın adamları)ya bağlı idi.

1917 yılı Ağustos bağlarında Rus-Alman cephesinde korgeneral PATOSKIN in komutası altında bulunan Kafkas subari kol ordusu Kafkasa doğru, öz vatana dönüyordu. Kuzey Kafkaslı alaylar, Kuzey Kafkasın muhtelif bölgelerine ve şehirlerine dağılmışlardı. Azeri birlikleri de Azerbeycana geliyorlardı.

İkinci kongre 1917 ağustosun 20 sinde ANDİ de toplandı. Pek kalabalık olan bu kongre Kuzey Kafkas İlan şeriatı reisi NECMEDİN GOTSATLI, İmam Şamili devrini canlandırmak üzere İTAM (Din ve devlet reisi) seçmek istedi. Bunun üzerine Neomeddin SALATAY da İmamlığın İlan etti. (2)

Yeni kurulan bölşevik Rusya; Çarlık devrinde Rusya için zahire anbarı ve petrol kaynağı olan Kafkasyayı İhmâl etmek istemiyordu. Sıyasi ve İktisadi fikir ve doktrinlerini Kafkasyaya da uygulamaya ve Kuzey Kafkasyalılar arasında okur, yazar ve Rus terbiyesi görmüş münevver gençleri seçerek Komünizmi bunlar vasıtasıyla (Yerli Komünist partisi) kurmağa başladılar.

Sovyet hükümetini teşkil eden Bolşevizm İleri LENİN, kendisinin ve Stalinin en yakın fikir ve gaye arkadaşlarından ve en mühim Sovyet mevkilerini işgal eden sayılı şahsiyetlerden mesal arkadaşları ORGSNIKIDZE, ANDRIEF, F. GUNTER, teşkilat kurmak ve bu teşkilata yazılan (Yerli Komünist) ler vasıtasıyla halk arasında komünizmin tohumlarını ekmeğe ve halka zehirlerini aşılamaya başladı.

Dağıstanda yaşayan ve Türk aslında olan Komünistler vaktiyle 1859 da Dağıstanın Ruslar tarafından işgalinde Ruslara arka olmuşlardı. Bu sefer de Bolşeviklere katılmaları yerli halkı, Lezgileri son derece kızdırmıştı. Belki cehalet, belki korku onları bu harekete yöneltiyordu. Rus bölşevikliği Lezgi - Komünistler arasındakiki tarihini münafereti, düşmanlığı bildiklerinden hemen faydalandılar ve Komünistleri bölşeviklere bağladılar ve bu suretle nüfuzlarını, kuvvetlerini bu müstüman kuvvetiyle çoğalttılar (3). DARCO ve AKUŞA da nüfuz sahibi MAMALIA ALİ HACI adında bir sergüzeştçi savşın seriatı aykırı olduğuna dair beyannâmeler yayınlıyordu (4).

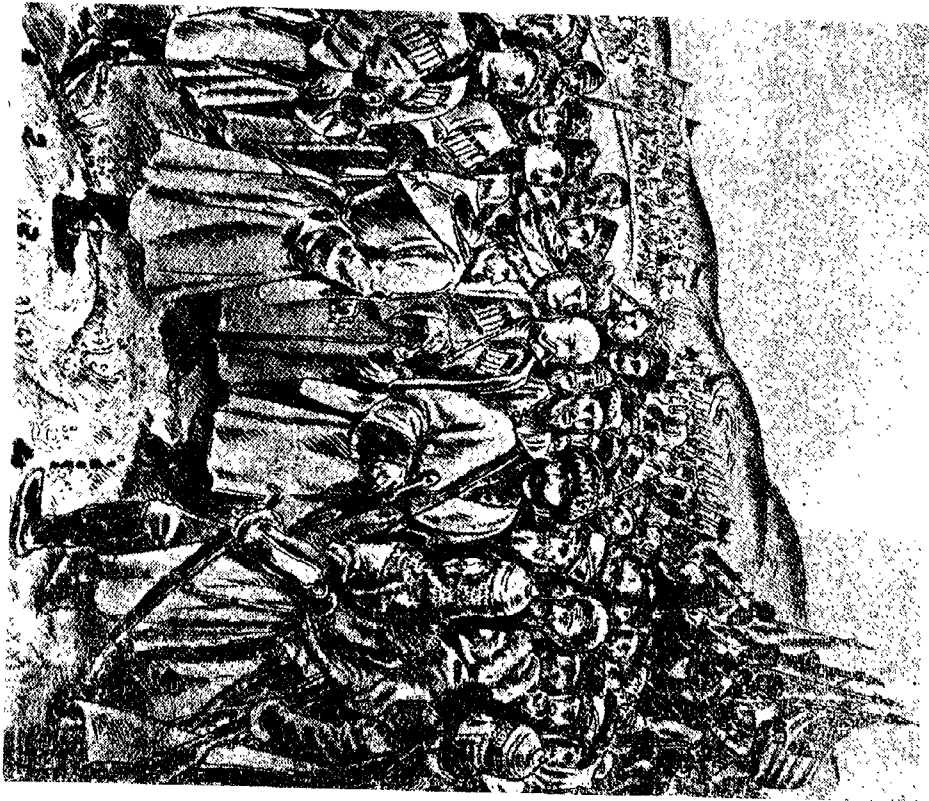
Bu sıralarda idi ki Kuzey Kafkasın doğu ortasında, dağlık kısmında meşhur VEDENO bölgesinde bulunan UZMI HAYRİ HACI (Uzun Hacı); yurdunun hürriyet ve ıstiklal için halkı «CİHAD»

ıa davet etmeğe başlamıştı. Orijestiyale geniş taraftarları çevresini almışlar, yarıdın isteklerine «Merak etmeyiniz, Rusları yurdunuzdan atacağız» cevabını vermişlerdi. Bununla beraber Rus gamzonlarına başkalar başlamıştı, başkarlar birbiri takip ediyorlardı. O esnada TEREK KALE (Viladikafkas) şehrinde bulunan komünist idarecileri NARZAN kalesinde bulunan MİLLİ ŞURAYA başvurarak bölgede halk tarafından tahrip edilen demir yolunun tamiri ve bazı pürüzü meselelerin hali için komünistlerin müesseselerinden teşekkül eden bir kongrenin NARZAN'da toplanmasını istedikler. BAKÜ ile muhakkale kesilmişti. MİLLİ ŞURAYA Vassangirey Cabagi başkanlık ediyordu. Uzmi Hacı de Narzana gelmişti. Halk onu merasimle karşıladı. Uzmi Hacı burada bir nutuk söyledi ve: «Şimdi Rus çarlığı yıkılmıştır ve Rus hükümeti mevcut değildir. Bütün milletler serbest kalmışlardır. Bu büyük fırsat bir daha ele geçmez. Yurdunuzu Rus boyunduruğundan kurtarmak zamanı gelmiştir. Artık hürriyet ve ıstiklalimizi tam olarak elde etmeli ve bütün gayretimizi bu gayeye hasretmeliyiz» dedi.

Ertesi gün SUNÇ KALE (Grozni) ye yakın bulunan ATAGİ köyünde büyük bir müing tertip edildi. Geceyi'nin her tarafından gelen on binlerce halk mahşeri bir kalabalık halinde toplanmıştı. UZMI HACI orada da:

«Kızıl olsun, beyaz olsun Rus; Rus-tur. Ve bizim ezeli düşmanımızdır. Ana yurdunuzu ıstila eden, her gayeye başvurarak hürriyet ve ıstiklalimizi nispet kabul etmez üstün sayıda kuvvetleriyle bizden zorla koparıp alan ezeli düşmanımızdır. Onun propagandalarına, rıya dolu sözlerine ve hele vaatlerine inanmayın. Uzun tecrübeler göstermiştir ki o şerefsiz düşman; söze kıymet veren bizleri daimâ böyle tutmayacağı vahtlerle aldatmıştır. Bu sebeple bu rıyakâr ve mel'un düşmana karşı vakt geçirmeden birleşiniz. Birlikte kuvvet vardır» dedi.

Kongre geçen müessesileri geldikten sonra olmuştu. Bölşevikler de KIRIFUN başkanlığı altında Viladikafasa gelmiş-

(Bessam Halil Bek MUSSAYASUL'un eskizi: Esquisse) Soldan sağa 1) Pşınak ho KOSOK, 2) Haydar BAMMAT, 3) Karaklı ŞEYKH 4) Necmedin GOTSATL, 5) Usmi Hayri Hacı

lerdi. Görüşmeler neticesinde Bakü demiryolu tamir edilmiş ve sefer başlamıştı. Kongrede bazı hususlarda anlaşamadılar. İman (dın ve devlet reis-i) olmasına çok galışmış olduğu Necmedin GOT-SATL'ın askeri ve idari gibi mesuliyetli işleri pek kavrayacak kabiliyette olmaması UZMI HAYRI HACI'yi çok üzünştü. Kubanda bulunan beyaz Rus generali gariş DENIKIN de 19.Subat.1919 da memleket sınırlarını geçmeğe başlayınca 12.Haziran.1919 da K O S O K hükmü meti gekilmiş ve yerine general MIKAIL HALILOF gemiş isede Demkin'in

Halkın bu subaylara ihtimadı çok olduğundan maiyetlerinde galışmalar daha verimli oluyordu. 1917 inkılabını takip eden devre ıçında garolara ve komünistlere karşı yapılan savunma savaşlarının hepsinde UZMI'nin azim ve idaresi, kararları müessir roller oynuyordu. O Ak, kızıl farkı bilmediğinden garolar ve Bolşevikler tarafından yapılan her müdahaleyi red ediyor, Denkine karşı açılan savaş komünistlerin karıştırlmasını istemiyor, taraftar olanları af etmiyor, onlarla mücadele ediyor.

1917 Eylülünde AN D İ şehrinde yapılan M I L L İ K U R U L T A Y

UZMI HAYRI HACI, ilk savaş cephesini Timurhan Şuratin 40 kilometre güneyne kurmuş ve isyan bayrağını Büyük Şarnl gibi Çeçenyade kaldırmıştı. LAVVA ŞA da Sovyet Abaron (Sovyet müdafaa komitesi) kurulur kurulmaz karargahını Batıya kaldırmış, savaş cephesinin komutanlığını Osmanlı (Türk) hükümeti tarafından Şimali Kafkas kol ordusu kurmay başkanı olarak gönderilmiş olan kurmay yarbay İsmail BERKUK'a tevdi etmiştir (6). Berkuk; Usmi Hayri Hacı'nın cephesini tefiş ettiği zaman kuvvayı milliyetini ve gerekse o muntıkadaki köy ve şehirlerin halkı tarafından Türk hükümetinin bir komutanı olmak üzere kemâli hararetle istikbâl edilmiştir (7).

UZMI HACI; memleketin ihtisadı durumunu göz önüne alarak namına para bastırıp piyasaya sürdü. Çarçı beyaz ruların hareketi onu endişelendiriyor, arasıra hortlayan Bolşeviklere karşı da ciddi tedbirler almakta tereddüt etmiyordu. Fakat; ne yazık ki o, hasta döşğine düşmüş bütün olaylara artık yolcu gözüyle bakmağa başlamıştı, mesuliyetli başkaları ile paylaşmaktan başka çare bulamamıştı. Sırf'atle (MILLİ KURULTAY)'ın toplanmasını emretti.

Çegen bölgesinde VEDENO civarında YESİL YURT'ta 6. Mayıs. 1920 de kurultay toplandı. Bunlar arasında Kurmay yarbay İsmail Berkuk Profesör Aziz Meker ve öğretmen Mustafa Bitbe de yer

almışlardı. Usmi Hayri Hacı; yatığında son dakikalarını yaşıyordu, Kurultaya dileklerini yazı ile bildirdi, başarıları diledi mücadeleinin bırakmamasını, milli hareketin kuvvetlendirilmesini, kendisinden sonra İman ŞAMIT'ın Türkiye'de hayatta olan tek oğlu Kâmil paşanın Reis seçilmesini tavsiye ediyor, onun etrafında toplanılırsa muvafık olacakları hakkında inancını tekrarlıyordu.

Kurultay isteğini yerine getirdi ve İmanate Kâmil Paşanın getirilmesi titt fakla kabul edildi ve gelinceye kadar da Derviş Muhammed Haocın vekâlet etmesi uygulandı. Karar Suriyede bulunan Kâmil paşaya bildirildi. Bu esnada 65 yaşında olan Usmi Hayri Hacı vefat etti. Kâmil paşa İstanbula gelince Kızıl Ordu Kuruy Kafkası işgâl etmiş ve paşanın Kafkasa geçmesi imkânı kalmamıştı.

UZMI HAYRI HACI; Kafkasın Lezgi kçlundan idealist ruh taşıyan bir zat idi. Kuzey Kafkasın son harblerinde ayakta kalan tek milli Kahraman olarak tanılır. Rusluğa karşı hâşin, fakat kendi öz yurttaşlarına karşı hâşin, selim bulunurdu. Bir buçuk metre boyunda, zayıf vücutlu, çok enerjik, hamiyetli, cesur, bilgili, nüfuzlu bir din adamı idi. Hiç demecek kadar az yemek yer ve çok basit yaşardı. Tam manasıyla demokrattı. Sekiz defa hacca gılmış ve bundan ötürü HACI adını da almıştı.

- (1) Şimali Kafkasya muharebeleri. Kaymakam (Yarbay) Mehmet Teflik. Mecmuai askeriyeye. sayı 64. mart 1927. sahife 130
- (2) Aynı eser S. 133
- (3) : : S 135
- (4) : : S 130
- (5) Şimali Kafkasya. Kadircan Karlı. İstanbul 1942. s 147

- (6) Şimali Kafkasya muharebeleri. Yarbay Mehmet Teflik. Mecmuai askeriyeye. sayı 64. mart 1927. S 133
- (7) Aynı eser s 132

ATA SÖZLERİ HAKKINDA VE KUZEY KAFKAS

ATA SÖZLERİ

Yazan: K.A.

Akademi üyesi Dal atasözlerinin söyle değerdendir: «Bir milletin zekası, ağırlığı, hıçkırarak ağlayışı, ızdırabı, neşesi kısacası gerçek yaşayışı kimse'nin hor karıştıramayacağı öz varlığıdır.»

İnsanların bütün yönleriyle yaşayışları ata sözlerinden çıkarılır; Aile hayatları, gelişme tarzı ve özellikleri, tabiat görüşleri, çeşitli halk sınıflarının durumları, geçmiş tarihleri, ilmi ve felsefi görüşleri, tarihin karışıklıkları arasında gizlenip kalmış birçok olaylar... En geniş anlamıyla ata sözlerinin milletin öz malı olduğu büyük önem taşımaktadır.

ÇERKES ATA SÖZLERİNE GELİNCE : Adige (Çerkes) ata sözleri eski tarihte henüz yazı ve yazılı kanunlar yokken meydana getirilmiştir. O devirlerde Çerkeslerin yüksek ahlakı, kültür, gelenek ve görenekları vardı. Ata sözleri kanun yerine geçer, asıl sövayeler yetiştirilmesinde kaide olarak uygulanırdı.

1837-1839 yılları arasında Çerkesler arasında yaşamış olan **JEYMS BELL** Çerkesler hakkında şöyle yazmıştır : Çerkesler, toplum olarak incelendiği zaman tabii terbiyeyle en iyi şekilde yetiştirilmiş olarak gördüğüm ve haklarında okuduğum bir millettir.

Bayan **BODENSTEDT**'in 1839 yılında yazdığı işe; Çerkeslerin aslı çok uzaklara... dayanır. Onların sövaye ruhları, temiz karakterleri, büyüklüklerine karşı gös-terdikleri saygı ve bağlılık ve mükkemel hatları... Şüphesiz ki bir Kafkas milletleri arasında Kuzey Kafkasyalılar ön sıraya çıkaran bu karakterlerdir. Şeklinde'dir. Bayan **HOMMAIRE DE HELL** Çerkesler hakkında : Kahramanlık, zeka, fevkalade güzellik, kısaca tabiat onlara herşeyi vermiştir. Onları hüriyetseverliğe kahramanca sevkedene, şey karakterlerindeki mevcut düzensiz bir soğukkanlılık, şeref duygusu ve sövaye bir ruha sahip oluşturdur.

İşte yukarıda Çerkesler hakkında bazı yazarların düşünceleri bunlardır. Fakat iş bukadarla bitmiyor. Bunlar Çerkeslerin terbiye, kahramanlık ve meşyetlerini hiçbir zaman tam anlamıyla anlatmaya kâfi değildir. Bunlar gibi Çerkesler hakkında Rus, İngiliz, Arab, Fransız, Alman klasik yazarlarının pek çok eserleri vardır. Bunların incelenmesi sonucu kesin sonuçta varmak ancak mümkün olabilir. Çerkeslerin bütün meşyetleri ata sözlerinde mevcuttur. Şimdi bunlardan bir kısmını yayınlıyoruz:

- 1 — Bakınarak olur, düşünerek konuş.
- 2 — Seni geçenin kuyruğunu tutma.
- 3 — Yedi kere ölge, bir kere biç.
- 4 — Yanındaki güvenciy ayıyla göresmeğe kalkma.
- 5 — Kaplumbağa çıktığı kabuğa dudak bükermiş.
- 6 — Mısafir koyundan daha uysaldır.
- 7 — Tuzlu yemek yiyen elbet de çok su içer.
- 8 — Fakiri deve üstünde dahi köpek ısırrır.
- 9 — Sapsız geçiğ zor kalkar.
- 10 — Babanın eski dostunu ihmal etme.
- 11 — Sana güvenen insan, anaların doğurduğu en kötü insandır.
- 12 — Çıplak doğduğu yere döner.
- 13 — Camı olanın eceli de olur.
- 14 — Düşmansız ve dostsuz insan olmaz.
- 15 — Çocuk da olsa misafire hümet şarttır. (Devam edecek)

MUHTASAR ESKİ ADİGE (ÇERKES) TARİHİ

Yazan : Ö Z E T İ

Sora Bekmirze N O G U M U K A

II

Çeviren : Dr. Vasfi G Ü S A R

Bekmirze'nin 1818 yılına takip eden yıllarda general (DELPAZZO), (STAL), (ENGELHARD) ve (EMMANUEL) ile birlikte Rus Devletine büyük hizmetleri görülmüştü.

1830 dan 1835 senesine kadar Petersburg (Petrograd) şehrinde Rus Çarının muhafız alayında hizmet görüyordu. Daha teğmen rütbesinde iken Rusların Polonya üzerine yaptıkları savaşta katıldı. Bu savaşın sonra hizmet etmek üzere Anayurduna döndü.

1835 ten 1843 yılına kadar **KABARDEY** muhtasarında askeri mahkeme sekreterlik mevkini işgal etti. Sonra da Başkını bulunduğru bu ödevden istifa etti. Ondan sonra resmi hiç bir vazife almadı, bütün gayretini bu kitabın yazılmasına verdi ve bu maksat için gerekli gördüğü bütün malumatı topladı. Kitabı tamamlayınca Petersburg şehrinde ki (Çarlık İlim Akademisi) ne sunmak istedi. Yolumsuralı hakkında (Çar iradesi) çıktı. Fakat kitabı Akademiye sunmadan 1844 te karp sektesinden öldü (Bazı rivayetlere göre Rus Hükümeti tarafından zehirlendi. Çeviren Dr. V.G.).

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

YUNANLILARIN ESKİ ADİGE (ÇERKES) İER HAKKINDAKİ RİVAYETLERİ — ZİĞ, ÇIK KERKETLER VE ÇIKITTYA — ADİGE KELİMESİNİN MENŞE'İ — ADİGE ÜLKE'SİNİN SINIRI — ADİGE ÜLKESİNDE ESKİ ESERLER — BERGOSTAN.

Eski Yunanlılar dedelerimizi **ZİĞ (1)** adıyla tanırlar. Bazan da onlara **KERKET (2)** adını da verirlerdi. Gürcü tarihçileri ise onlara **ÇIK** ve memlekelerine **ÇIKITTYA (3)** ismiyle adlandırdılar. Hâta da aynı adı vermektelerdir. Son iki isim bize Çerkesçe **ZUKH** kelimesini hatırlatır. Bizim dilimizde manası ise (İNSAN) demektir.

Malumdur ki eski milletler; daha başlangıçta kendilerine (İnsanlar) adını verirler. Komşuluk eden milletlere ise belirttikleri sanat ve hasletlere veya memlekelerine veya oturdıkları yerlere uygun adlar verirlerdi. Bu suretle Karadenizin Doğu kıyılarında eskiden yerleşip

ikamet eden eski cedlerimiz kendilerini böylece bildiler. Komşu milletten de onları öylece **ZİĞ** ve **ÇIK** adıyla tanıdılar. **KERKET** kelimesi ise milletimizin adlandırıldığı bir lakap yada ünvanın başka bir şey değildir. Her hangi bir sebepten ötürü Yunanlılar tarafından kendilerine verilmiş bir ek ad olması mühtemel'dir.

Milletimizin bugüne kadar muhafaza edilen ve şiirlerde, şarkılarda ve kadın rivayetlerde geçen hakiki adı ise (A N T) dir. Fakat bu ad; zaman geçimi ile değişikliğe uğrayarak (ADİGE) veya t harfi hafifletilerek d harfına değiştirilmiş ve sonundaki khe kısmı asıl isme eklenerek A D I G K H E olmuştur.

Bu son kısım da cemi (toplum) sıgasında kelimesinin sonuna eklenen bir edattan başka bir şey değildir. Kabardey bölgesinde oturan bir kısım Yunanlılar hâta bugüne kadar bu kelimeyi eski şekilde ve

esasını değiştirmeden teleffuz ederler. Bunlardan bazıları (ANTIKHE-ANTICHE), diğerleri kullandıkları lehçeye göre ATIKHE derler. Söylenenin doğruluğunu tevsik zımın-lerden bazı örnekler almak gerekiyordur. Meselâ ANTI—NOKOPJESH kelimesini inceledikse bunun Antbeğnin oğlu ve ANTIGSHAO—ANTIGİŞAVE'nin genç Ant ve ANTI-ĞI—WARK'in anlamı da Ant verki, Antların asılı olduğunu buluruz. Nitekim (ANTIĞ—SHAU — ANTIĞ-ŞAV) Ant suvarisi manasındadır. Milletin ileri gelenleri ve büyük kumandanları ile önderlerine NART derlerdi. Çok akla gelir ki bu kelime NAR ANT yani Antların gözde olanları, büyükleri demek olan kelimenin kısaltılmış şeklidir.

Halkımızın adlarını eskiden ikamet ettikleri mevki ve iklimlere, bölgelere takan bazı Yunan yazarlarının bu şehâdeti Ant'lar hakkın-da söylediklerimizin doğruluğunu isbat eder. Bunun için (LAPTE)nin yaptığı haritada (ki bu haritamın yapılmış ve düzeninde PTOLEMEUS ve PLINUS'un da yardımı olmuştur) ANTIÇAS kelimesini (LABA) nehrinin (KUBAN) nheriyile birleşmesinde ve KUBAN nehri kıyılarında buluruz.

STRABO'nun hazreti İsâ'dan takriben 26 sene evvel telif ettiği kitabında KUBAN nehrinin ANTI-KITES olarak yazıldığı görülmektedir. (4). Fakat Derbendânâme kitabının yazarı Terek nehri ile Karadeniz'in Doğu sahilleri arasında oturan insanlara J U L I A N D adını vermektedir. Bize kadar gelen eski rivâyetlerden Adigelerin es-

ki devirlerde Doğu TEREK nehri ile Kuzeyden VOLGA ve DON nehirleri arasındaki bütün bölgelerde oturdukları ve sonradan doğru olarak tesbit edilemeyecek tarihi devirlerde AZOF Denizi kıyılarında yerleştikleri hatta uzun müddet Kıрым yarım adası (5) ni bile işgal etmişlerdir. (6) Menteşelerinin Günhey sınırları ise hâlâ Abzekh kolu (kabile) tarafından yurdlaştırılmış olan Kafkas dağı sisilesi teşkil ediyor.

PAULUS DIKONUS miladın ilk yüz yılında Kuzey ülkelerine bir seyahat yaptı ve bu gezisi esnasında ANT (6) milletini DNTEPER nehri kıyılarında buldu. Zan edilir ki bunların AZOF Denizi Bati kıyılarında ve bu nehrin sahillerinde ikamet eden bir kısmı G O T H orduları tarafından bozulmuşlar, onların şiddetli saldırılarından korkarak Kuzeye kaçmışlardır.

(Devamı var)

(1) Periplus Ponti Euxeni. Maris Erythraei adı verilen ARRIAN'ın kitabında bu şekli ile belirtilir. Yunanlılar bu adı Karadenizin doğu kıyılarında oturan millete derlerdi. Yazar ARRIAN diyor ki: Bu millet, bugüne kadar yaşayan Çerkes J A N daniandan başka bir şey olmayan SANICH—SANIKH halkı ile komşu idi. ACHEI ırmağı da SANIKH, ZİĞİ ayıran bir sınırdır. (ASIA Poygiotta, J. KLAPPROTH. Paris. 1831 kitabına bakınız). (2) KEREKET'ler haddi zatında bir halk topluluğudur. Onlarda ADİGE milletine mensuplardır. Bu milletin bir kısmı olan S I N D'ler de aynı halde bu milletin bir parçasıdır. (3) Description geographiques de la Georgie,

Kuzey Kafkasyalı Muharipler

Par le Tsarewitch Wakhaucht, d'apré l'original autographe. Per M. Brosset st. Petersburg. 1842) kitabında yazılı. (4) Eskiden ANTIKI-TA yada ANTIÇITES adları altında bilinen, Azof Denizine dökülen Kuban nehrinin (Hypanis S. Var-dones) Kuzey ayağıdır. Kendisiyle Karadenize dökülen Güney ayağı arasında EİON veya TAMAN yarımadasını teşkil eder. (5) Çerkesler eskiden Kafkasyanın ve aynı zamanda Kıрым yarımadasının Bati kısmında ikamet ederlerdi. Bu milletin eski rivâyetlerinin birine göre kollarından birisi yani Kabardeyler milleti on ikinci yılında Kubandaki asil vatandaşlarını bırakmış ve Kuzeye

kaymışlar, Don nehri yakınlarına yaklaşmışlar, sonra Kıрым yarımadasına yönelmişler ve Kıрымın Bati kısmında yerleşmişlerdir. Bundan ötürü KALCHA ve TEREK nehirleri arasındaki ovaya (Çerkes Ovası) denir. Bu ovanın Kuzey kısmına da Kabarda denildiği gibi.

Yazar Freducius d'Ancona'nın 1497 yılında Karadeniz ve Akdeniz için tenzîm ettiği deniz haritasının üstünde ve bugün TAĞANROĞ şehrinin bulunduğu yerin Batısında kırmızı kalemle Kabardey halkının adı yazılmıştır. Hatta bu mevkiide de bu kolun ikamet ettiği eski yerler tam bir vuzuhla görülmüştür.

Ancaz milâdi On üçüncü asırda Kabardeyler yerlerini bıraktılar ve Tamanda devamlı yerleşmek üzere Kıvrını terk edip oraya göçtüler. Tamam Kuban nehrinin kolunun teşkil ettiği adadır Tatarlar buna (Kızıl taş) derler. Kabardeylerin bu adada oturmaları o zamandı, orasını bıraktılar ve bütün Kabardey prenslerinin en büyük ceddi olan prens Y I N A L 'ın kumandası altında eski vatanlarına doğru yürüdüler ve Kuban nehri kıyılarındaki memlekeleri yeniden zaptettiler ve orada yayıldılar. Sonra da şimdiki Kabardey ülkesini ele geçirdiler ve bundan sonra da diğer Çerkes kollalarını emirleri altına aldılar.

Asetin halkın muhafaza ettiği eski rivayetlere göre Kabardey prenslerinin Kıvrından gelişlerine kadar Çerkeslere KOSAKH MEPE yani Kazakh kralları adı verildi. Constantin Porphyrogenete'nin rivayeti ise yukarıda söylediklerimizin doğruluğunu teyid eder. Çünkü bu yazar Çerkes ülkesinden Karadenizin Doğu kıyılarında bulunan partaya SIKHYA—SYCHIA yani ZİG memleketi denir. Diğer kısmına ise KAZAKHIA yani Kazakh memleketi adı verilir. Bu yerler A L A N ve Asetin memleketine Doğu cihetten komşu olan memlekettir.

Bütün eserlerini 1502 yılında yazan ve yayan yazar GEORGE INTERIANO zamanında Çerkesler Azof Denizi Doğu kıyısından Don nehrine kadar olan bütün mülkelerini kapsarlardı. Fakat bundan sonra Orayı bırakmağa ve Rus, Tatar ve diğer kavimlerin saldırılarından

çekinerek Doğu ve Güneye doğru dönmeğe mecbur oldular (Asia Polyistta S. 129-131 e bakınız).

Arab yazar Şeyhuddin Eşşâmi dahi eserlerinden birinde hırsîyân Eskeş'lerden bahsetmekte ve bu milletin Karadenizin Kuzeyinde oturduklarını ve Alan ve Ruslarla komşu olduğunu yazmaktadır. Yazar d'HOSSON'un fikrine bu milletin Çerkeslerin ecdadı olan ve yazar George Interiano'nun dediklerine göre Yunan ve İtalyanların bu isimle de tanıdıkları ZİG olması akla çok yakındır (d'HOSSON, Des peuples du Caucase. Paris 1828, S. 185-186 ya bakınız). (6) PROCOPIUS, A N T milletini milâdi altıncı yüzyılda tanıdı ve GOTH savaşçı kabının üçüncü eldinin dördüncü bölümünde (De bello GOTH. B III, C.4. Uiteriora ad Septemtrionem habent Antarum populi infiniti) yani (büyük Ant milletin Kuzeye doğru uzayan ve genişleyen mülkleri de Ant milletin Batıda DONA (Tuna) nehri yakınlarında ve bir kısmının Tuna'nın Kuzeyindeki karalık kıyılarında ikamet eden SLAV milletleri komşuluk ettiğini yazar.

Altıncı yüzyılda yaşayan Goth tarih yazarı JORNANDES'in rivayetine göre Antlar Slav ırkına mensup idiler (Bu husustaki kitabına bakınız): (De rebus Geticis, Hamburg 1611). Nam hi ul initio Expeditionis, el Catalogo Genthisdiere Ceepirus, ab una stirpe exortūtria nune nomina redidereid est Veneti, Antes, Sclavi etc)

DOĞUMUNUN 101. Gİ YIL DÖNÜMÜ DOLAYISIYLA

Şiirlerini kalbının kanıyla yazan şair.

KOSTA HETAĞKATI (X)

(1863 — 1906)

Yazan: İzzet AYDEMİR

«HAYAT VE KURULUŞUMUZU BALTALAYANLARIN RÜHÜ HUZUR VE SÜKUN BULMUYACAKTIR.»

Kuzey Kafkasyalıların büyük millî şahı Kostya Hetağkati Çerkeslerin Asetin dahındanır. 1863 Yılıın 5 Aralıkında dağlık Osetya'nın Har aul'unda (1) dünyaya gelmiş ve 1 Nisan 1905 yılında Laba Aul'unda 43 yaşında olduğu halde hayata gözlerini yummuştur. Küçük bir memur olan babasının oğlunun yetişme ve eğitiminde bir rölu oynamış, iki yaşında iken de kaybettığı amnesini, sevgisinden yoksun kalışı doğuştan içli olan Kostya'nın benliğinde kaparması güç yaralar açmıştır. Gençde Hetağkati isminde bir hanımın himayesinde 5 yaşına kadar kaldıktan sonra ikinci defa evlenen babasının, daha doğrusu üvey annesinin yanına dönmek zorunda kalmıştır. Doğuştan şansızdı Kostya. Annesinin vaktisiz ölümü, Kafkas savaşlarında felâkete uğrayan soydaşlarının o andaki çektikleri acılar, üvey anne eline birakılışı hep onun göçüklük devrelerine rastlar. O, kararlı bir ruha sahip, neyapacağına kes-tiremeyen birisidir. Bu şartlar altında girdiği Terekale ilkokulunda daha fazla kalamayıp Laba'ya, babasının yanına kaçar. Babası Levan oğlunun okumasını çok istemektedir. Bu amaçla Maykop Kalacı dağın okulunda bir sene, Stavropol orta okulunda da altıncı sınıfa kadar okuduktan sonra çok kuvvetli ressamlık istidadı yüzünden Petersburg Resim akademisine gönderilir. Akademi de üç senelik başarılı bir öğrenimden sonra Kafkasyalı öğrencilere ayrılan bursun kesilmesi üzerine ve diploma almaya birkaç ay kala Kafkasyaya döner. (1883)

Arnk küçük ve kararsız Kostyanın yerini genç, ateşli ve idealist Kostya almıştır. O, vatanının düşman pengesi altında inlediğini bütün çıplaklık ve acılı-

ğı ile görmüş, milletin perişan halini dile getirmek amacıyla bir dağının silâhına sarıldığı anda duyduğu kın ve nefret duygusunu içerisinde kalemine sarılmıştır. Kostyanın yazıları artık Terek-kale, hatta Petersburg gazetelerinde yer almaya başlamıştır. Bu arada ressamlık yapmak suretiyle de hayatını kazanan şairin ateşli şiirleriyle dağlı hayatına ait yazıları Ruslar tarafından endişeyle izlenmiştir.

Her kelimesi hüriyet kokan Rus aleyhdarı yazılarının hepsi gazetelerde yayınlanamıyordu. Fakat elden ele bütün Kafkasyayı dolaşan bu şiirleri yüzünden Kostya, Kafkasyanın savaş sembolü haline geldi. Bu arada gözle görünür hareketlere de girişiyor Kostya (Kafkasyadaki Ortodoks Hristiyanlığı ihva) derneğinin kıskırtması ve yerli bazı Rus taraftarlarının işbirliği sonucunda 60 senelik (Asetin kadın yurdu) Terek-Kale valisi

Kahanov un emriyle kapatılıyor. Asetin aydınları, başta Kostya olmak üzere bu kararın protesto ediyorlar. Fakat artık Kostya açılmaması sağlıyorlar. Fakat artık Kostya mülmenmiştir. Ötelenberi şairi yoklemek için fırsat kollayan Rus yöneticileri bu olayı fırsat bilerek harekete geçiriyorlar.

1891 yılında Terek-Kaleden sürülen Kostya babasının yanına, oradan da dağılık Karagay bölgesine geçiyor. Burada da burada daha fazla kalamıyarak babasının ölüm haberi üzerine 1893 yılında Laiba ya, oradan da Stavropola geliyor. Burada tekrar yazı hayatına atılarak (Kuzey Kafkasya) gazetesini eline alıyor ve Terek-Kaleden aleyhine verilmiş olan sürgün cezasını kaldırıyor. Fakat Terek-Kalede dönmenin güçlüğüne kavrayan şair, bir müddet sonra da Rusların türlü baskı ve tehdidi altında Kuzey Kafkasya'yı yınımlı bırakıyor. Kostya artık vakitinden evvel yıpranmaya başlamıştır. 1890 yılında sağ ayağında başlamış olan kemik veremi şiddetini artırmış ve 1897 yılında Nartsan (Kislovodsk) da tedavi edilmek için Pshubeye (Piyatirsk) taşınmıştır. Burada da boş durmamayı (Varan evladı) (Sen Petersburg malumatı) adındaki gazetelerde yine dağılı hayatına ait yazılarla, yolculuklardan bahseden yazımları girişiyor. Bu hareketleri onun düşmanlarını yeniden faaliyete geçiriyor ve 1898 yılında Terek-Kaleden iken bir kazak askerinin yaralanması olayına ismi kasten karıştırılarak, Asetinleri isyanına teşvik suçundan 5 sene müddetle kurs bölgesine sürülüyor. Daha sonra 1899 da Herson ve Okakovda yerleşiyor. Herson a tekrar dönüşünde sürgün kararının kaldırıldığı kendisine bildiriliyor. 1900. Bu arada Terek-Kaleden'deki dostları boş durmuyor, onun (İron Faendyr) adlı eserinin birinci baskısını yapıyorlar. Fakat bu eser de Rus aleyhine şifirlerinin bulunması şüphesiyle toplatılıyor. Toplatma kararının yeniden kaldırılması üzerine de Kostya önce Pshube ye sonra da Terek-Kaleye dönüyor. Bu dönüş şaire yeniden ümit veriyor ve yazı hayatına atılmayı istiyorsa da buna imkân bulamıyor. Çünkü uzun süren sürgün ve takibat yıllarında yıpranmış, fiziki kuvvetini kay-

bitmiştir. 1903 yılında kemik veremi şiddetleniyor ve 3 sene hasta yatıktan sonra da ölüyor. Terek—Kaleye getirilen Şair Kostyanın cenazesi kalabalık bir hemşeri topluluğu tarafından 1 Nisan 1906 da defnediliyor.

KOSTYA'nın Sanat Yönü : Kuzey Kafkasyanın en büyük milli şairi olan Kostya ana dili olan Asetinceyi en iyi bir şekilde kullanması bitmiştir. Şifirlerinde kullandığı karşılaştırma ve benzetmeler, savunduğu olgun fikirleri kendine has üslubuyla realist ve duru bir şekilde işlemiştir. Onda kendisinden sonraki yazarlarda görülen Rusluktan katıyen eser yoktur. Gerek dil, gerek konu ve gerekse ruh bakımından tam anlamıyla Kuzey Kafkasyalı olan şair, konularının materyelini Krızev Kafkasya mitolojisinden (Asetin Diyeleğhnden) almıştır. İşgal altında inleyen milletin kaygıları, vatanın bağımsızlığa kavuşması yolunda girişilen çetin mücadeleler ve nihayet çeyişi sebepleri düşmana yakınlık gösteren hemşerilerinin yanlış tutumu karşısında duyduğu endişeler onun şifirlerinin özünü teşkil eder. (Milleti birliğe ancak önderlerinin iradesi götürür) tezini savunan ve batı dünyasında olumlu sonuçları görülen bu gerçeği en azından birkaç on yıl önce keşfeden Kostya elniyi gören bir aydın olduğunu ispat etmiş ve bütün şifirlerinde millîlerce özlenen çobanına ümitle seslenmiştir. Fakat ne yazık ki onun bu idealinin gerçekleştirilmesinde imkân bulunamamış (Pargala ve hükmet) prensibiyle harekete geçen Ruslar Kuzey Kafkasyaların gelenek, rörenek ve dillerini yok etmek amacıyla bütün tedbirlere başvurmuşlardır. Bu endişe verici olayları yakından izleyen Kostya, şairlik sanatını tamamen millî ve sosyal yönde kullanarak milleti birliğe çağırır ve onlara tehlikeyi yrttırma sına haykıran yayına girişmiştir. Vatanın kaygılarıyla kişisel acılarının kaynaştığı lirik şifirlerini adeta kalbinin kanıya yazmış, bağımsızlık fikrini ideal haline getirmiştir. İşte onun kuvvetini kıran ve vaktisiz ölümüne sebep olan ruhi hastalığının esasını da hiç şüphesiz yok ki duyduğu bu acıların derinliği olmuştur.

ŞİRLERİ : (2)

AH, EĞER

Daha küçük yaşlarında kendi ilk baharlarını yaşayınlar,
Anne sevgisinin tadını çıkarınlar;
mutludurlar.

SEN KIMSİN!

O'nun hedyesi tokat, okşamaları şamandı.

Babam beni terketti, anne sevgisinin ne olduğunu bilmiyorum.

İki kısımda inceleyeceğimiz Kostyanın yukarıda bazı örnekler verdiğimiz şifirleri göçüklük anlamları alttır. Bunlarda O'nun baba ocağında geçirdiği acı günleri, annesinin ölümünün körpe ruhu üzerinde bıraktığı etkileri, mutlu bir aile ocağına karşı duyduğu özlemi buluruz. Fakat onun asıl benliği vatan ve milliyetinde yazıldığı şifirlerde görülür. Bu şifirlerini Kostya (İRON FAENDYR): **ASETİN BANDURLARI** adlı dergede yazımlanmıştır. Onun gerçek kişiliğini yazıtan bu şifirlerinin Türkçeye çevrilmesinde şüphesiz ki edebi değerler tam anlamıyla belirlenmemiştir. Fakat anlamak istenilen fikirler, lirizmindeki coşkunluk bütün canlılığıyla bize etki edebilmektedir.

Bunlar arasında vatanlaşlarını ikaz ettiği:

TASA

(Dostum! Sonradan gelen yabancıyı, her ne zaman olursa olsun kendine efen di yapmış olursan; neticede pişmanlık taan öleceksin.)

ÜMITİR

(Millletin kalbi benim tarlarıdır, Vatanının detterleri de sonbahar mahsulüm.) şifirleri kısa oluşuna rağmen büyük bir anlam taşımaktadır. Kostyanın kısmen uzun ve edebi değerleri belirte meğe çalıştığımız şifirlerinin başlıcaları ise şunlardır:

ÖĞÜTLERİM

Eğer, millette karşı olan görevimi yerine getirilmiş olsaydım,
Eğer, artık onun bana pek ihtiyacı kalmasaydı;

Böyle yanık ve kederli şifirler söylemez, Hiçşünkülü sesim işitilmezdi.

ÖLÜMDEN KORKMUYORUM!..

Ölümünden korkmuyorum!
Mezarımın kararlık soğuşu beni Çoktan belirsiz bir kuvvete kendine getiriyor,

Fakat damarlarımda yurduma yararı olmam için

Bir damla kan bulduğuşa Hayatına kıymet veriyorum.

Ben mutluluğun ne olduğunu bilmedim, Fakat kişiliğimi, hürriyetimi mutluluk olarak biliyorum.

Ve milletimi bir adın olsun hürriyete kavuşturmak yolunda Onu bile terkemeğe hazırım.

SANMA!

Sevgili dağlarımı unuttuğumu sanma!
Engin, derin, bulutsuz gök;
Senin hilye dolu bakışlarını;
Zavallı milletim, zavallı yurdum;
Seni unuttuğumu sanma...
Hayır dostlarıma asla!

Sürgün nekadar ağır, Sizden nekadar uzaksam, Ve düşman bana ne kadar zalimse, Sevgili dağlarım ve size kavuşmam da, Bana o derece tatlıdır...
Bütün dünyayı seviyorum,
Bütün insanlığı seviyorum,

Yardımsızlara, yoksul, insanlara acıyorum. Fakat niçin saklıyayım, her şeyden çok, Ey sevgili yurdum ve zavallı milletim, Sizi seviyorum!

Sizin için hayatımı veririm, Bütün gücümü, duygularımı size feda ederim; Siz benim için o kadar sevimli, o kadar kutsalsınız ki

Sizin ne kadar kutsal olduğunuzu anlatmam için, Ne sözlerim yeter, ne de kudretim.!

(*) Bu yazının hazırlanmasında Warşova, da çıkan Sınalı Kafkasya dergisinin Mayıs 1936 yılı sayısıyla, Causasian Review'nin Sayı 9, Sayfa 123 teki R. Takoev'in makalelerinden faydalanılmıştır.
(1) Aul: Kafkasyada köy bünyesine haitz meşkin yerlere verilen isim.

(2) Kostyanın Çobansız adlı şifri değerli. zih birinci sayısında yayımlanmıştır.

İsrailde Kuzey Kafkasyalılar (x)

Çeviren : Mahmut KÜŞÜ

—Thaueğpseu. Teşekkür ederim anlamına gelen bu kelime ile köy heyeti kâhine teşekkür ettim. Muhafap olduğum kâtip Gehu Safvar, serimli (30 yaşla-rında) genç, Kfar Kame köyünde bu görevinde beş yıldanberi bulunuyordu. Aca-yıp keimeler yazılı idarhanede bir tabeâ aslı idi; Hase Tıspua (Köy heyeti). Bunun enteresan tarafı bu keimelerin Rus harfleriyile tasvir edilmesi idi. İsrail'de resmi dairelerde Rus harfleriyile yazılı birşeyi yalnız Çerkes köylerinde görüldü. Bilindiği gibi Çerkesler yazıda ne Arapça ne de Lâtince, yalnız Kiril alfabesi kul-lanılır. Kfar Kame köyünü ziyaret eden herkes buna şahit olabilir.

İsrail'de Çerkesler 80 yıldan fazla bir zamandanberi bu ülkede yaşıyorlar. Hangi rüzgâr getirdi buraya onları Kafkasyadan? Ş. Şamili'nin yemlisinden sonra 1881 yılında ve çok sayıda Çerkesler Türkiye'ye iltica ettiler ve sonra buradan bir kısmı Orta Doğu'ya yayıldılar. Şimdi Suriye'de 30 bin, Ürdün'de 20 binden fazla Çerkesin mevcut olduğunu Gehu Safvar açıkladı. Burada, İsrail'de Çerkes azdır: Kfar Kame köyünde 1300. Yukarı Galiley'deki Kfar Rehanni köyünde 300 kişi mevcuttur. Bu Etnoğrafik akından kopan ve uzağa sıçrayan, mermi parçası-na benziyor. Gehu Safvar'ın ecdadı Şamili'nin muridlerinden olabilir. Toplum, yüz-yla yakın bir zamandan sonra, Cumhuriyeti Ben Tsvi ve David Ben Gurion'un portresi altında benimle beraber oturuyor ve o, bir sekretere yakışan kültürlü bir İlsanla serbestçe konuşuyor.

Kfar Kama 23 kilometre Afule'den; Tiveri istikametinden Yavnilye'ye giden yoldadır. Tel-Aviv'den sabah 8 de yola çıktım, onu çeyrek gege İsraili vadisinde mûnûm bir düğüm noktası olan Afule'ye vardım ve buradan da Yavnelaya doğru saat 12 de yola çıktım. Burada İsrail'in (Ocak ayında) en çok ıslah edilmiş, her yeri yemyeşil ve dalgalılar halinde sürülmüş tarlalar vadisiydi.

Saat yarımına az kala, hayatta hiç gitmediğim Kfar Kame köyüne, buradaki Çerkesleri görmek için otobüsten indim. Düzensiz taşlık yoldan «Sakley» dağı yanından yavaş, yavaş yukarı çıktım. Bir Arap köyü olmadığımı anlamak için fazla düşünmeğe lüzum yoktu. Fellahların, çamurdan yapılmış küçük evleri dizen-siz ve dağınık; insanları çizgili gömleklere sarılı, başları egelle sarılı ve üzerinde siyah filitlerle tutunmuştu. Burada ise taştan, sağlam, beyaz, boyalı evçikler: sokaklar muntazam ve temiz; erkekler içi kıyafetinde, saçları Kafkasyalılar gibi parlak; kadınlar ise zambak renginde ve ayaklarına kadar uzun entari giyiyorlar. Başlarını da aynı renkten başörtüleriyle bağlıyorlar. Hakiki, örnek Kafkas kabi-letleri arasında bulunduğumu hissediyordum. Beş dakıka geçmeden ellerinde çan-taları bulunan kalabalık bir okuyucu grubu beni sarı.

— Köyünüzün odası nerede? 13 yaşlarında karagözlü, Neval isminde bir Çerkes kız «ben sizi götürreceğim» dedi ve ötüme geçti. Kfar Kame gençleri üç İlsan konuşuyorlar: Okulda Arapça ve İbranice okuyorlar, evlerinde ise Çerkesçe konuşuyorlar. Çocuklar, Çerkesçeyi okusuz olarak, ebeveynlerinden öğreniyor-lar, fakat okur yazar değil, sadece konuşuyorlar. Kfar Kame halkı kendilerini Arap halkından ayıran ve Çerkeslik belirtisi olan ana dillerini fitharla devam ettiriyorlar. Çerkesler kendilerini Araplardan ayıran Çerkes dili, örf ve adedleriyle bilhassa gurur duyarlar. Bayram günlerinde Çerkes kıyafeti, yarıdan kama ve

Çerkes kalpağı giyerler, dini törenlerde camiye gittikleri zaman dahi Araplardan farklı giyinirler. Evlenmeleri de farklı -- sembolik olarak kız alırken az bir para ödüyorlar, fakat bilâhare geline iade ediyorlar. Araplarla ise gelin alırlar-ken çok ağırılık veriyorlar. Köy idare heyeti 7 kişilik ve köy halkından müteşek-kildir; eskiden tek kişi «muhtar» reis idare ediyordu. 1960 de İsrail hükümeti muhharıyet, «Moetsa Mekomit» kendi kendini idare etme sistemi kurdu, o andan itibaren Kfar Kame köyünü su getirilmiş ve bütün evlere su ve elektrik alınmış-tır, dalma bir doktor, ambulâns, telefon ve ortaokul mevcuttur. Ortaokul Arapça veya Afule'de İbranice idare ediliyor.

«İsrail'de Çerkesler neyle meşgul oluyorlar? Kfar Kame halkının dedi Gehu Safvar: % 40 müstakili mal sahibi çiftçilerdir, % 30 şehirlerde ve geçitli mülsese-lerde işçi ve % 30 u devlet memuriyetindedir. Ne surette? Daha ziyade İsrail or-dusunda ve poliste vazife görüyorlar. Çerkesler anane, intizam ve disipline sadık olduklarından bu mesleklere başarı gösteriyorlar. Ürdün'de Çerkesler Arap lej-i onlarında hizmet ediyorlar, İsrail'de ise 1948 de yerli Çerkesler gönüllü olarak İsraille birleştiler ve 1997 yılındanberi (Araplardan farklı olarak) İsrail ordusun-da askeri hizmet yapmak mecburiyetindedirler. Buradaki Çerkeslerin İsraili ile münasebetlerinin iyi oluşu bir sürpriz teşkil etmez. Arap milliyetçiliğiyle ilgilen-miyorlar ve onlar için mevcut idareye muhalefet gerektirecek bir vesile veya şbeğ yoktur. Yahudilerle eskidenberi süh içinde, iyi komşuluk münasebetleri idame ettirmişlerdir. Bununla beraber aralarında karsılıklı kız verip almak yoktur. Kfar Kame köyünde Arap kızları ile evli yalnız bir erkek var ve bundan başka ka-rnışık aile yoktur. Müstakili hayat yaşıyorlar ve bu sebepten Kafkas dili - Çerkes-çeyi muhafaza edebilmişlerdir. Kendi millietini veya köyünü terk edip başka yere gidip yerleşmede olmuyor. Orta doğudan gelen birkaç Çerkes aile New-York'ta yaşıyor ve birisine de Holandada rasıdam. İsraili Çerkeslerinin siyasi partileri yoktur. Kfar Kame sakinleri İsrail işçi Partisi Mapaya, Maramann adaylarına oy veriyorlar. Herşeye rağmen, uzak Karadeniz arkası Çerkes milliyetiyile az çok irti-bahları var mı? Acaba hiç kitapları yok mu, hiç olmazsa Çerkesçe okuma kitapları da mı yok? Kfar Kame Çerkeslerinden okur, yazar olan ve tahsil yapan gençlerde az çok Çerkesçe okuma kitapları vardır. Nereden? Sovyet Kafkasyasından. Nasıl ve ne zamandanberi? «Üç yıl önc eRadyodan Çerkesçe yayını duymuş ve irtibat kurmuşuk. Bu Çerkesçe yayını Maykop ve Eriyandan yapıyordu, yazışma so-nunda Galiley'e Kiril alfabesiyile yazılmış Çerkesçe kitaplar getirtilik. Ama biz de komünist yoktur.» Diyerek bilhassa bu hususu belirtti (Hase Tıspua) köy heye-tinin sekreteri.

Buradan köyün büyüğe bir sokağına çıktım. Birçok bakkalıye ve mağazalar sıralanmıştı. Her ticarethanede bulutlarla sarılı, ebedi kar örtüleriyle göklere yükselen Kafkas dağ manzaralarına ait tabloları gözlerimle gördüm. Evlerin avluları ise zeytin ve limon ağaçlarıyile süslüyüdü. Köyün dışında asfaltın iki ya-rında harıl, harıl çalışan traktörler, otlayan, sütü, sütü hayvanlar ve uzaktan asfaltta süzülerek ilerleyen otobüsler ayrı bir manzara yaratıyordu.

Kfar Kame gezisi burada bitiyor. Thaueğpseu (Teşekkür ederim) Allaha ismarladık, dostum GEHTU!

(*) Bu makale Amerika'da Rusça «Novoye Ruskoje Slovo» isimli gazetenin 27 Mayıs 1993 tarihli sayısında ve A. GALİN tarafından yazılmıştır.

Allaverdy "Kafkas Derneği Hakkında" (Amerika)

Yazan: K. A.

Eski tarihlerde, İslamiyetin henüz Kafkasyaya yerleşmesinden önce, Gürcülerin, Kuzey Kafkasyalıların ve diğer Kafkaslı toplulukların hep bir arada dua ettikleri kutsal bir mabet yeri vardı. Bu mabete «ALLAVERDY» (Ulu Tanrı sığın-
le) ismi verilmişti.

20. yüzyılda ALLAVERDY isminde bir melodi bestelendi ve bu melodi bütün Kafkasyada aydınlar ve özellikle öğrenciler arasında dilden dile dölaştı. Böylelikle ALLAVERDY kelimesi bütün Kafkas milletlerinin kardeşlik ve birlik sembolü oldu. İşte bu isim ve bu isimle ifade ettiği millî ruh sebebiyledir ki Amerika'da «ALLAVERDY» KAFKAS DERNEĞİ 1931 yılında meydana getirildi. Derneğin kurucuları o zamanın İleri gelen asil Kafkaslıları. Bunlar, General Ağeyer (Oselin), Prens Sultan Kadir Grey (Çerkes), Prens Simon Sidamen Eristov (Gürcü) ve Prens Oberihani (Gürcü) idiler.

Derneğin tüzüğünde belirtilen amacı şunlardır: Amerikadaki bütün Kafkas-yalıları tek bir dernek altında toplamak, onların kültür ve eğitim işlerini yürütmek, gelenek ve göreneklerini yaşatmak, gençleri bu ruh içerisinde yetiştirmek, yoksul öğrenci ve hastalara yardım etmek ve Kafkasyayı Amerikalılara tanıtmak amacıyla Amerikan halkıyla kültür münasebetleri kurmak.

Amaçını gerçekleştirmek için de 1 — Kafkas ve Amerikan orkestralarının katılımıyla her yıl geceler tertiplenmektedir. Bu gecelere Kafkasyalıların millî Kafkas kıyafetleriyle, Amerikalıların da balolarda giydikleri kıyafetleriyle katılmalarını sağlamak. Derneğin Amerikalı misafirlere klâsik çalgıları şöyle: Kafkaslar tarih sahnesine çıkmadan çok önceleri masallarda biliniyorlardı. Prometenin bu mitolojik vatanı, Gold'un alın yünler memleketi, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu dağlık ülke; o, aynı zamanda beyaz insanın doğduğu, Avrupa medeniyetinin oradan yayıldığı diyar; masallar, cennet bahçeleri ile süslü âlem... Kafkasya yalnız tarihi zenginlikleriyle sınırlanmamış bir yer değildir. O'nun aynı zamanda etnik zenginlikleri de büyük önem taşır. Dağıştan dağılırı, gururlu ve yakışıklı Çerkesler, neşeli Gürcüler, cesur Asetinler, Karaçaylar, cenilmen dağı Abazalar, Şovalye Çeçenler, enerjik Ermeniler, Azerbaycanlılar ve çeşitli diğer ırklarla meskün olan tarihi ülke...

Bugün New-York'taki Kafkasyalılar kendi senelik gecelerini yaşıyorlar. Amerikalı arkadaş ve misafirlerimizi selâmlarken biz Kafkasyalılara sizlere davetimize icabet etmiş olmanızdan dolayı sonsuz teşekkürlerinizi sunuyoruz. Tanrı her zaman size yardımcı olsun.

2 — Dernek iki türü dini bayram töreni yapmaktadır. İslamların bayram törenleri şeker ve kurban bayramlarında tanınmış dernekteki bayan Fatma Natirbey'in evinde; hıristiyanların bayram törenleri ise S. Eristov'un evinde.

3 — Derneğin New-York civarındaki ormanlıkta yazlık bir dinlenme evi mevcuttur. Bu evde (65 hektar arsa ve 16 odalı binası vardır) emekleriyle iznini Kafkasyalılar bütün yaz mevsimini boyunca tam bir kardeşlik havası içerisinde vakitlerini geçirirler.

Yukarıda kuruluş ve amaçını belirttiğimiz ALLAVERDY Kafkas Derneği şimdikiye kadar büyük işler başarabilmiştir. Ancak son zamanlarda emekler organizatörlerinin çekilmesiyle boşalan yerler doldurulamamıştır. Derneğin kuruluşunun esas amacı olan Kafkaslılar arasındaki birlik ve dayanışmayı yürütülebilmesi için yeni ve enerjik elemanlara ihtiyacı bulunduğu bir gerçektir.

S. Sidamon Eristov

Yazan: K. A.

Albay Prens Simon Sidamon - Eristov 14 Eylül 1964 tarihinde ve 73 yaşında olduğu halde Amerika'da hayata gözlerini yummuştur. Cenaze törenine çok sayıda mülliecden başka, New-Jersey'deki «Allaverdy» Kafkas Derneği başkanı ve üyeleri, New-York'taki Osetin kolonisi, Kuzey Kafkasya Derneği ile Amerikadaki Gürcü Derneği üyeleri katılmışlardır.

Aslen Gürcü olan Prens Eristov'un tabutu başsuz Gürcü millî bayrağıyla sarılmıştı. Müteveffa Tiflis'te doğmuş, Tiflis Askerî Topçu Okulunu bitirdikten sonra hareket ordusunda görev almış ve Birinci Dünya Savaşına da bizzat katılmıştır. 1918 yılında başsuz Gürcistanın kuruluşunda ve Gürcü millî ordusunun meydana getirilmesinde çaba sarfetmiştir. Gürcistanın Ruslar tarafından işgalinden sonra iş bir Amerikan savaş gemisiyle vatanından ayrılmış, 1921 yılında önce İstanbul'a ve buradan da Amerika'ya iltica etmiştir.

Amerikada «Djons Hopkins» üniversitesini de bitirerek mühendis olmuştur. Prens Eristov hiçbir zaman vatandaşları ile bağlarını gevşetmemiş ve bu amaçla da Amerikada «ALLAVERDY» derneğinin kurucuları arasında yer almıştır. 1931 yılından ölümüne kadar geçen süre içerisinde de derneğin başkanlığını yapmıştır. Geçen sene işe şahsi sermayesi ile Kafkaslı yoksul ve hastalara yardım amacıyla bir fon meydana getirmiştir. Bu hareketiyle Kafkasyalılara karşı büyük bir dost ve asil bir kimse olduğunu ispat etti. Müteveffanın cömertliği, misafir-severliği ve vatanperverliği onu yakından tanıyanlar tarafından unutulmuyacak ve o hemşerilerinin kalbinde ebediyen yaşayacaktır. Prens Eristov'un ölümü şüpheşiz ki Kafkasyalılar arasında büyük bir üzüntü yaratmıştır.

Müteveffanın halen hayatta eşi Anna Hanington Treay ile bir oğlu ve üç kızını bulunmaktadır. Fuhuş sad olsun.

Bunca zamandır işitirsin âhi figanımı...

Feryadım aksi sedası, pervâne misal, dolaşır etrafımı...

Dönüpte bakmazsın-

Bakmak istemez misin?

Yoksa istemez misin beni?

Uzaklaştın...

Süründün...

Sürülmektesin...

Bıraktın, yadıgâr, bir çok damla kanı!

Kansuzumu kaldın?

Unuttummu vatani?

Sen ki, can verirdin ismine,

Unuttun, demek nâmnı!

Sanki siyah settareler,

Kanlı sancaklar,

Pâre pâre bayraklar,

Kefen gibi, örttü arlık şehid vatani...

Bu şiir, sabık Medine Muhafızı Şhaphi Bereketuko Osman Paşa ve İmam Şamizade Gazi Paşa kerimesi Nefisette Hanım'ın oğlu Gazi tarafından 10 yaşında iken, Cenevre'de tahsilde, 1914 senesinde yazılmıştır. Merhum Gazi ağabeyim, 81 yaşında ve Hamza ağabeyim 17 yaşında iken, İsviçre'de tahsilde iken, Birinci Cihan Harbinde Kafkas cephesine gitmek üzere, gönüllü olarak İstanbul'a gelmişlerdi. Diğer ağabeyim, Arif, keza, aynı zamanda ve gene annemin amcası İmam Şamil mahdumu Kamıl Paşa ve oğlu Said Şamil (Said Şamil 14 yaşında idi) ile beraber İstanbul'dan hareket etmişlerdi.

Fakat, Erver Paşa'nın o zamanki Turancılık siyaseti ve Moskoflarla yapmış olduğu gizli bir anlaşma icabı (bugünkü Rus arşivleri alenen neşir etmiştir) Kafkas-ıyayı cesaret zincirlerinden kurtarmamak idi, Kafkasıyı eli seneden beri inlemek-te olduğu esaret boyunduruğu altında çiynekmek idi ve Kafkasıyın zengin alın, petrol ve türlü maden servetlerini onu zorla istilâ etmiş olan yabancı ellerde bırakmak idi.

Bu itibarla, İsviçre'den gönüllü gelip öz vatanına hizmet etmek isteyen bu üç Adige vatanperver, Arif, Gazi ve Hamza, millî ve insani vazifelerini yapmaktan mahrum kalmışlardır. Erver Paşa'nın şahsi ve kati emri mucibince, Arif, Kamıl Paşa ile Diyarbakır'den İleri çiynekemek emrini almıştır. Gazi ve Hamza Irak cephesine sevk edilmişlerdir. Orada, validemin davası Dağıstanlı Fazıl Paşa'nın yanında İngilizlere karşı büyük yararlıklar göstermişlerdir. Fazıl Paşa, 66 yaşında, Kut-el-Amara'da 1916 da şehid düştü. Gazi, bilahire, harp cephesinde almış olduğu rahatsızlık neticesi, pek genç yaşında vefat etti. Lausanne Polytechnique Yüksek Akademisi'nden mezun' mükemmel yedî dil bilirdi. Kendisi ile İstanbul'da, 1915 te görüşen, Met Çonaktuka İzzet Paşa, şunu yazdı: «Şhaphi-Bereketuko Gazi, İstik-balde Kafkas patriciolarımıza en büyük şahsiyetlerinden olaaktır.» Hamza ağabeyim (Hamza Osman Erkan) sabık Afyon ve Izmit mebusu, türk devletine en derin sadakat ve fedakârlıkla eli sene hizmet etmiştir. Çok değerli bir şahsiyet ve kıymetli bir muharriirdir.

HİKAYE:

HATUK VE CİNLER

Yazan : KADİR İ. NATHO

Bir Aralık akşamı, Kafkas dağlarının yamaçında bir köy... Bütün evlerin ışıkları sönmüş. Yalnız bir evin penceresinden sıran ışık gececi karanlığın içinde süzülüyor ve bu ışık içerisinde küçük kütübe esrarengiz şekilde kıpırdıyor. Geceğin soğuk havası bile bir huzursuzluk içerisindeydi. Bu ölü atmosfer içeri-şinde tavuklar yaktisiz gıdakhıyor, sığırlar, böğürüyor, atlar kıymıyor ve köpek-le raci, azı uluyordu. İçerisir'de ışık yanan küçük kütübe hariç köyde başka bir insanın bulunduğuna dair hiçbir belirti yoktu.

Orada, ışık görünen kütübenin ufacık odasında, bütün şiddetle yanan bir soba ve sobanın etrafında da sırtında beyaz Kafkas elbisesi, başında astragan kapağı, aytağında da yumuşak çizmeleri olduğu hal'de onyedî yaşlarındaki Hatuk simirli, simirli, bir aşığı, bir yukarı gezmiyordu. Sol elinde yumruk büyüklüğünde bir elmas, sağ elinde de kamasi vardı. Birden odanın kapısı gıcirttı ile açıldı. Hatuk sert bir şekilde geri döndü, içeriye girmiş olan sıyah ve acayıp bir şekilde giyinmiş üç cire kızgın bir halde baktı. Cimler ağır, ağır Hatuk'a doğru ilerleyerek elindeki elması istedikler. Yüzünde hiçbir korku belirtisi görünmeyen Hatuk cinlerin kin dolu bakışlarını, gökük çenelerini, diken, diken saçlarını, dudaksız ağızlarından dışarı fırlayan dişlerini, kemikleri görünen kıvrık parmaklı ellerini ve geriye bükülmüş paytak bacaklarını sertçe gözden geçirdi.

— Elmasınızı ver, elmasınızı ver! Diye cinler Hatuk'a doğru ilerliyorlardı.
— Beni yalnız bırakın, sizi gidi sefilî yaratıklar, yoksa sizi öldürürüm! Bütün gücüyle bağırın Hatuk bir eliyle de kamasına sarılarak cinlerin üstüne atıldı. Fakat cinler daha tez davranmış ve esrarengiz bir şekilde gözden kaybolmuşlardı.
— Oğlum, oğlum! Ah benim biricik oğlum! Diyerekten Hatuk'un annesi bağırarak odaya daldı. Hatuk yerinden kımlıdamıyor, sessiz, ve ötkeli bir şekilde dimdik ayakta duruyordu.

— Oğlum niçin cevap vermiyorsun? Birkaç dakika önce bağırıp, çağırıyordun. Birseyin yok ya oğlum! Diye seslenen anne göz yaşlarını tutamıyor ve oğlundan cevap bekliyordu.

— Anne kendine geli Sakin o! Ben çok iyiyim, birseyim yok. Ne yaptığımı çok iyi biliyorum.

Anne durmadan ağlıyor ve dua ediyordu.

— Anne! Beni kırmak istemezsen odana git uyu. Eddi Hatuk. Ve annesini omuzlarından sefkale tutarak odasına götürdü, ona iyi geceer diledi.

— İyi geceleğ biricik oğlum! Tanrı seni korusun! Hiçkırıklı, kısık bir sesle mırıldandı ve ağlamasına devam etti.

Hatuk kapıyı çarçabuk kapadı, bir aşağı bir yukarı dolanmasına devam ederek elindeki elmasa tekrar göz attı.

Daha buna ne kadar tahammül edebilecekti, işte aklına ilk gelen soru bu olmuştu. Fakat şimdi bu sorunun zamanı olmadığını düşündü. Hattâ üç günden beri uykusuzluktan bırap bir halde olduğunu da aklına getirmek istemiyordu. Moralini yüksek tutmak üzere ona inanıyordu, çünkü uykusuzluğu düşünse, he-yukarı dolacağını devam ediyor, uyumamak için her çareye baş vuruyordu. Artık o bütün köyün kendisinde olduğunu bildiği elması muhataza etmekten aciz değil miydi? Üç çine, hattâ onların bütün şüalesine meydan çkuyacak kadar cesur mıydı: Hayır, hayır! Allah korusun. Böyle birşey arkadaşlarını oradan ola bilir onu gülmeye bir duruma sokacaktı. Artık kızların nazarında da kıymeti kalmasıydı. Hayır, hayır!

Kızlar Oh, evet. Ne muhteşem anlar yaşamıştı o gece, güzel Şamselle, elması bulmadan önce. Arkadaşları da beraberdi. Muhabbet ettiler, şarkı söyledi, dans o gece hepsi onu ne kadar mutlu kılmıştı.

Sonra o, kestirmeden evine dönerken karanlıkta bir şeyin kıpırdandığını gördüğünü hatırladı. Bir yılın taşıyordu onu. Ve yılın bir kayayı çabucak delip el-şunu... Hepsini hatırlıyordu.

Eve geldiğinde annesi ona çay getirmişti. Annesinin yanında cinlerin ilk defa elması istemişleri, kamasına sarılarak cinlere saldırdığı, onları oradan uzaklaştırdığı, rının diğer bir zincirini teşkil ediyordu.

Daha sonra yaşlılar (Thamele) üç günün bir istişareden sonra, elması cin-lere iade etmesi yolunda ikna çalışmışlar, elinde pırlı, pırlı parlayan elması hayranlıkla sızınmışlardı. Bu sırada yalnız kendisine görünen cinler tekrar ortaya çıkmış, Hatuk da sabrının tükenmesi üzerine yeniden cinler üzerine saldırarak onları bir kere daha kovalamıştı. Fakat bu hal onun büyü altında kaldığını her-kesine inandırmaya kâfi gelmişti. Böylece Hatuk geçen üç günün muhasebesini yaptıktan sonra düşündü: Niçin bu belâlar hep beni bulsun?

Odasının kapısı tekrar gürültü ile açıldı ve içeriye teker, teker üç cin girdi. Hatuk onların bu acayip görünüşleri karşısında bir kere daha küdüdü. Fakat eli de kamasında olduğu halde onlara bakıyordu.

— Bu kadar haris olma insan oğlunu! Elması bize geri ver! Onu almakla sahi-bine kötülüğe bulundun ve sana bu yüzden hiçbir kötülük yapılmadı. Elması ait olduğun yerde bulunmalıdır. Onu bize güzelliikle ver. Güzelliikle ver onu bize! Di-yerek cinler Hatuk'a doğru harekete geçtiler.

Kıpırdayayım demeyin! Yoksa sizi parça, parça ederim! Tehditlerinizi kulak asmayın değilim. Sahip olduğum elması istemeğe hakkınız yok. Şimdi buradan def-olun acayip mahlukları! Def olun! Diyerek bir iki adım atıp durdu.

Cinler geriye doğru gektildiler.

— Hatuk Hatuk! Elması çalmadan önce iyi bir göcükten. Sana kötülüğe bu-lunmak istemiyoruz. Elmasınızı bize güzelliikle geri ver. Onu sen zorla aldın. Onun sahibi olan cin ölmek üzere, ölmekten önce bu elmas parçasıyla onun acısını dindireceğiz. Elmasının yokluğu ölümden daha büyük bir acı veriyor ona. Bize bu elması geri ver, sahibinin hayatını kurtaralım.

— Hayır, hayır! Asla Olamaz! Söylediklerinizi yapacak kadar aptal ve enayi değilim. Şimdi defolun, defolun buradan, diyorum size! Ve kamasını çekip cinlerin üzerine atıldı. Korkak cinler bir kere daha gözden kaybolmuşlardı.

Uyku sersemliği Hatuk'un başına vurmayla başlamıştı. Mukavemeti azalıyor ve başı kazan gibi kayınıyordu. Gecein karanlığında uyumak istemiyordu. Gün ışığına erişebilse mesele tammadı. Ama ne yazık ki horozların üçüncü sabah müjdelleyen ötüşlerine henüz çok vakti vardı. Dakikalar saat gibi uzunuyordu. O halâ 'yunamamağa azmetmişti. Ama nihayet kendinden geçti. Birazok olsun dinlenmek üzere yere uzandı, fakat bir hayli uyudu.

Birdenbire bin acı duydu, hızla fırladı. Sobayı söndürdü. Elbisesi ateş almıştı. «Yardım, yardım» diye bağırdı. Tutuşan elbisesini söndürmeğe çalışıyordu.

Önce annesi, sonra da komşular odaya girdiler. Hatuk yanmaktan kurtul-muştu. Hatuk'un ilk aklına gelen şey elması ve kaması oldu. Fakat her ikisi de yerinde yoktu. Üzerinden almışlardı. Daha sonra kamasını buldular, ama elması bir daha göremedi.

Not: Bu hikâyenin geçtiği yer, Kuzey Kafkasyada, Karadeniz sahilinde Anapa civarında «HATRAMLUK» köyüdür ve yazarın dedelerinin vatanıdır.

ABONELERİNİZİN DİKKATİNE

Dergimizin her sayısı bütün abonelerimizden adreslerine muntazaman posta-lanmıştır. Buna rağmen bazı okuyucularımızdan aldığımız mektuplarda dergile-rimizin bazı sayılarının ellerine geçmediği öğrenilmiştir. Bu sebeple postada kaybolmuş olmaları ihtimaline karşı dergimizi almamış olan abonelarımızın hangi sayıları almadıklarını bildirmelerini önemle rica ederiz.

Kafkasya

İTİZAR

Yazılarımızın fazlalığı sebebiyle (Kuzey Kafkasya - Rusya Mücadeleleri) tetri-kamızı bu sayımızda yayımlıyamadık. Özür dileriz.

Kafkasya

İHTİYAR VE GELİNİ

Yazan : Mahir ÇAĞATAY

İhtiyar bir karı koca, birteçk oğullarını evlendirmişler ve mutluluk içerisinde yaşamaktaydılar. Fakat günün birinde ihtiyarın karısı ölmüş ve ihtiyar da hayat arkadaşından yoksun, yalnızlık içerisinde kalmıştı. Hele oğlu da gündüzleri çifte gidince bu yalnızlık kendisine çok dokunuyordu. Çünkü Çerkes gelenekleri ihtiyarın geliniyle konuşmasını engelliyordu. Yalnızlığa daha fazla dayanamayan ihtiyar, her ne pahasına olursa olsun bu geleneği yıkarak geliniyle konuşup, can sıkıntısını gidermek istiyordu. Hatta bir taraftan bu adetin nekadardı sağma olduğunu düşünmeğe başlamıştı. Buna son vermek kendi elinde olmadığı için de kararını köyün thametelerine anlattı. Bir karar verdi. Bir koyun kesip sofrayı hazırlattıktan sonra köyün thametelerini davet etti ve durumunu açıkladı.

— Eğer beni gelinimle konuşursanız size bir de besili inek hediye ederim. Dedi.

Thameteler :

— Mademki öyle istiyorsun, hay, hay! Diyerek ihtiyarın arzusunu yerine getirmek üzere gelinin akrabaları vasıtasıyla kayın pederiyle konuşmasını bildirdiler. Gelin de bunu kabul ettiğinden mesele halledildi. Önceleri ihtiyar çok memnundu. Fakat aradan zaman geçince geliniyle yüz, göz oldu. Gelini ihtiyarı saymamaya, hattâ bazan karşı gelip hakaret etmeğe başladı. İhtiyar durmadan çok üzülüp, geliniyle konuşmadığı günlere özenererek yine eski devreye dönmek çarelerini aramaya başlamıştı. Öyleki bir gün yine bir koyun keserek köyün thametelerini yeniden evine çağırdı. Yemeği yedikten sonra da:

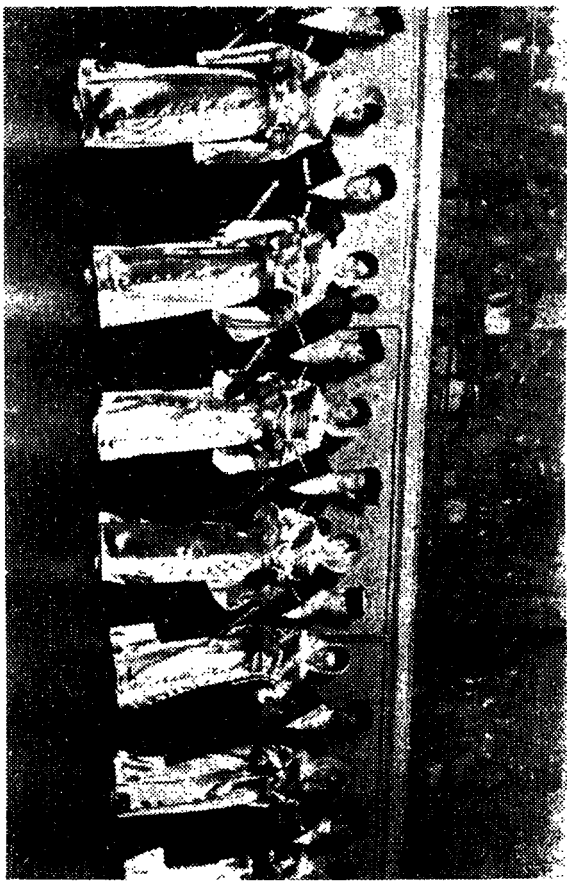
— Ne olur! Gelinimle beni konuşturmayın. Yine eskisi gibi olalım. Eğer bu arzumu kabul ederseniz size bu sefer besili bir manda hediye ederim, dedi.

Ve thameteler, gülüşerek ihtiyarın arzusunu bir kere daha yerine getireceklerini söyleyip evden ayrıldılar.

*Yeni Yılın
Bütün okuyucularımıza
hayırlı uğurlu olmasını
temenni ederiz.*

KAFKASYA

AKTÜALİTE :

Geceден bir görünüş

BÜYÜK KAFKAS GECESESİ YAPILDI

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin 5 Aralık 1964 tarihinde Ankara Koleji spor salonunda tertiplendiği (BÜYÜK KAFKAS GECESESİ) çok başarılı geçmiştir. Çok kalabalık olan geceye bilhassa Düzce, Eskişehir, Konya ve Adana'dan pek çok hemşerimiz katılmışlardır. Aralarında senatör ve milletvekilleriyle daha başka kıymetli misafirlerinde bulunduğu gecede folklor ekibi büyük ilgi görmüş, gösterilerin sonunda ekip elemanları seyirciler tarafından dakikalarca alkışlanmıştır.

DÜZCE'DE KAFKAS GECESESİ

Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneğinin tertiplendiği Kafkas Geceesi 27 Aralık 1964 tarihinde Düzce Halk Eğitim Derneği salonunda yapılmıştır. Balo çok başarılı ve geç vakitlere kadar devam etmiştir. Başta Bolu Valisi olmak üzere, emniyet müdürlüğü ve pekçok davetlinin misafiri bulunduğu gecede Kafkas milli oyunları büyük ilgi toplamıştır.

İSTANBUL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİNİN KONGRESİ YAPILDI

İstanbul Kafkas Kültür Derneği yıllık âdi genel kurulu 13.12.1964 tarihinde Parkotelde yapılmış ve yönetim kuruluna aşağıdaki zevat seçilmiştir: Yaşar Bir, Cahit Çaka (Emekli General), Tarık Binat (Tüccar), Naci Karaca (Avukat), Hayri Öge (Emekli Albay), Ali Erkan (Sanat Enstitüsü Md.), Ali Nahabaş (Tüccar).

Dergimiz yeni yönetim kurulunu tebrik eder, başarılar diler.

TURHAL KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİNİN
KONGRESİ YAPILDI

Turhal Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin ilk kongresi 29 Ekim 1964 tarihinde yapılmış ve seçimler sonunda yeni yönetim kuruluna aşağıdaki zevat seçilmiştir: Sadettin Kararkek (Başkan), Haşmet Gençer (Başkan vekili), İsmet Şekul (Sekreter), Turгут Akın (Muhasisip), Adil Çelik, Şevket Naz, Rahmi Yılmaz.

Hayısiyet Dikanı : Nuri Yanbay, Canbulat Unarok, Adil Çetin.
Murakıplar : Abbas Tanrıverdi, Nazım Aytok, Ekrem Özkan.
Yeni yönetim kurulunu tebrik eder başarılar dileriz.

D O Ğ U M

Derğimiz teknik direktörü ve Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği muhasibi Bayram Hergüner'in 27 Aralık 1964 tarihinde bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir.

Janset adı verilen yavruya sıhhat ve uzun ömür diler, anne ve babasını tebrik ederiz.

~

Derginiz sahip ve yayın müdürlüğü ve Kuzey Kafkasya Kültür Derneği başkanı İzzet Aydemir'in 28 Aralık 1964 tarihinde bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Janberk adı verilen yavruya sıhhat ve uzun ömür diler, ailesini tebrik ederiz.

N İ Ş A N

İstanbul Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Ömer Yağın ağabeyimizin kızı İpek Yağın ile Yüik. İnş. Mühendisi Erden Karaboğannın 12.12.1964 tarihinde nişanlandıkları memnuniyetle öğrenilmiştir. Her iki aileyi tebrik eder, mutluluklar dileriz.

V E F A T

İstanbul Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Uzun Yaylalı Salâhattin Jular'ın 20.12.1964 tarihinde vefat ettiği teessüre öğrenilmiştir. Edirnekapı şehitliğine denediğlen merhuma Tanrıdan rahmet ve kederli ailesine de başsağlığı dileriz.

KIBRIS'A YARDIM

Aralarında Kuzey Kafkasyalıların da bulunduğu Melbourne (Avustralya) deki İslâm derneği üyeleri topladıkları 1000 İngiliz liralık bağış Kibris'taki Türk-lere vermek üzere Kızılaya göndermişlerdir.

İN SAN HAKLARI KOMİSERİLİĞİ KURULUYOR

Genevre (İsviçre) deki milletlerarası hukuk uzmanları komisyonu dünyanın her yerinde insan haklarının sistemli bir şekilde ihlâlini bildirecek bağımsız bir (İN SAN HAKLARI KOMİSERİLİĞİ) kurulmasını teklif etmiştir. Teklifin gerekçesinde «gizli kaidiğın için eksik tarafları veya maksatlı tutumları milli ve milletlerarası seviyede meydana çıkarılmamaktadır.» denilmektedir. Komisyonun sekreteri İrlandalı Sean Macbriide, komisyonu destekleyen 60 memleketteki 40.000 hukuk uzmanını temsil etmektedir.